

17-03-2009	(असुधारित प्रत / प्रसिद्धीसाठी नाही)	A
SGJ/		11:00
17-03-2009	(असुधारित प्रत / प्रसिद्धीसाठी नाही)	A-1
SGJ/ KGS/ MAP/		11:03

(सभापतीस्थानी माननीय सभापती)

(नियम 289 अन्वयेच्या प्रस्तावाबाबत)

सभापती :सन्माननीय सदस्य श्री. कपिल पाटील यांनी आज 289 अन्वयेचा प्रस्ताव दिलेला आहे. परंतु सदर प्रस्ताव मी दालनातच नाकारलेला आहे. सन्माननीय सदस्यांनी माझ्या दालनात या विषयाच्या संदर्भात आज सायंकाळी 4.00 वाजता येऊन भेटावे असे मी सन्माननीय सदस्यांना सांगितलेले आहे. सन्माननीय सदस्यांनी जो 289 चा प्रस्ताव दिलेला आहे त्यासंदर्भात अजून काय करता येईल ते मी जरूर पाहीन. यासंदर्भात मी आज सायंकाळी 4.00 वाजता योग्य तो निर्णय घेईन.

श्री. कपिल पाटील : सभापती महोदय, सदर अधिवेशन चार दिवसांचे आहे हे आम्हाला मान्य आहे. केवळ सरकारी कामकाज ऐकण्यासाठी हे सभागृह नाही.

सभापती : सन्माननीय सदस्य श्री. कपिल पाटील आपण माझ्या दालनात मघाशी आला असता या विषयाच्या संदर्भात योग्य तो निर्णय घेण्यासाठी आपण सायंकाळी 4.00 वाजता मला माझ्या दालनात येऊन भेटावे असे मी आपल्याला सांगितले होते.

श्री. कपिल पाटील : सभापती महोदय, आपला निर्णय आम्हाला मान्य आहे.

सभापती : सन्माननीय सदस्य श्री. कपिल पाटील यांनी माझ्या दालनात नियम 289 अन्वयेच्या प्रस्तावाच्या संदर्भात विचार मांडलेले आहेत. त्यादृष्टीने मी आपल्याला सांगितले आहे की, आपण जो नियम 289 चा प्रस्ताव दिलेला आहे त्यावर विचार करण्यासाठी मी आपल्याला माझ्या दालनात सायंकाळी 4.00 वाजता बोलावलेले आहे. सायंकाळी 4.00 वाजता या विषयावर योग्य तो निर्णय घेतला जाईल.

आता कामकाज पत्रिकेवर दर्शवलेला माननीय राज्यपाल महोदयांच्या अभिभाषणाबद्दल आभार प्रदर्शनाचा प्रस्ताव मांडण्यात येईल.

पृ.शी.: राज्यपालांच्या अभिभाषणाबद्दल आभार प्रदर्शन

मु.शी.: राज्यपालांच्या अभिभाषणाबद्दल आभार प्रदर्शन करणारा
श्री. जयप्रकाश छाजेड यांचा प्रस्ताव.

श्री. दिवाकर रावते : सभापती महोदय, याच विषयाच्या संदर्भात माझा हरकतीचा मुद्दा आहे. माननीय राज्यपाल महोदयांच्या अभिभाषणाबद्दल आभार प्रदर्शनाचा प्रस्ताव मांडण्याबाबत मला सचिवांनी सांगितले आहे की, माननीय राज्यपाल महोदयांच्या अभिभाषणाबद्दल प्रस्ताव मांडण्याचा आणि त्याला उत्तर देण्याचा अधिकार माननीय मुख्यमंत्री व सभागृहाचे नेते यांचा आहे आणि हे सर्व सचिवांनी आपल्या समोर मला सांगितलेले आहे.

यानंतर श्री. भारवि...

श्री.दिवाकर रावते...

येथे माननीय राज्यपालांच्या अभिभाषणाबद्दल आभार प्रदर्शनाचा प्रस्ताव सन्माननीय सदस्यांनी मांडला आहे. ते आपल्या सदनाचे सदस्य आहेत. त्याबद्दल मी काही बोलणार नाही. माझ्या समोर प्रथा पद्धती मांडण्यात आली. त्या प्रथा पद्धतीनुसार आभार प्रदर्शनाचा प्रस्ताव सभागृहाचे नेते किंवा माननीय मुख्यमंत्री यांनी मांडला पाहिजे.

सभापती : आतापर्यंतची प्रथा आपण पाहिली तर आपल्या असे लक्षात येईल की, माननीय राज्यपालांचे अभिभाषण झाल्यानंतर माननीय राज्यपालांच्या अभिभाषणाबद्दल आभार प्रदर्शनाचा प्रस्ताव सत्तारूढ बाजूकडील एक सन्माननीय सदस्य मांडतात व त्यास सत्तारूढ पक्षातील दुसरे सन्माननीय सदस्य अनुमोदन देतात. त्या प्रथेनुसार आता सन्माननीय सदस्य श्री.जयप्रकाश छाजेड माननीय राज्यपालांच्या अभिभाषणाबद्दल अभिनंदनाचा प्रस्ताव मांडतील.

श्री.दिवाकर रावते : असे असेल तर मग आम्हाला अनुमोदनाची संधी द्यावी.

सभापती : नाही.

श्री.दिवाकर रावते : सभापती महोदय, मघाशी मी अत्यंत नम्रपणाने हा विषय घेतला होता.

सभापती : सन्माननीय सदस्य श्री.जयप्रकाश छाजेड आपण प्रस्ताव मांडावा.

श्री.जयप्रकाश छाजेड (विधान सभेने निवडलेले) : सभापती महोदय, मी आपल्या अनुमतीने पुढील प्रस्ताव मांडतो :-

"राज्यपालांनी केलेल्या अभिभाषणाबद्दल आम्ही या अधिवेशनाकरिता जमलेले महाराष्ट्र विधान परिषदेचे सदस्य त्यांचे मनःपूर्वक आभार मानतो".

श्री.भास्कर जाधव (रायगड तथा रत्नागिरी तथा सिंधुदुर्ग स्थानिक प्राधिकारी संस्था) : सभापती महोदय, सन्माननीय सदस्य श्री.जयप्रकाश छाजेड यांनी मांडलेल्या आभार प्रदर्शनाच्या प्रस्तावास मी दुजोरा देतो.

सभापती : प्रस्ताव असा आहे की :-

"राज्यपालांनी केलेल्या अभिभाषणाबद्दल आम्ही या अधिवेशनाकरिता जमलेले विधान परिषदेचे सदस्य त्यांचे मनःपूर्वक आभार मानतो." या प्रस्तावावर विधान परिषदेच्या पुढील अधिवेशनामध्ये चर्चा होईल.

श्री.दिवाकर रावते : सभापती महोदय, पूर्वी सदर प्रस्तावावर या सदनतील माजी सन्माननीय सदस्या श्रीमती सुधा जोशी आपले विचार व्यक्त करीत होत्या. त्या प्रस्तावावर अर्धा तास, पाऊण तास चर्चा करीत असत. तेव्हा श्री.गडकरी साहेब म्हणत असत की, तुम्हाला तेवढेच काम आहे, मंत्री काहीच करीत नाही. पण येथे सन्माननीय सदस्यांनी जो प्रस्ताव मांडला तो आम्हाला कळला नाही. प्रस्ताव काय आहे ? कशाचे अभिनंदन केले आहे ? हे कळत नाही. आता आपण प्रथा परंपरा सांगितल्या. मघाशी दालनात सचिवांनी जे सांगितले ते मी अत्यंत नम्रपणाने आपल्या निदर्शनास आणण्याचा प्रयत्न केलेला आहे. आभार प्रदर्शनाचा प्रस्ताव सत्तारूढ बाजूकडील सन्माननीय सदस्यांनी मांडावयाचा असतो असे आपण सांगितले आहे. त्याबद्दल दुमत नाही. त्याप्रमाणे सत्तारूढ बाजूकडील सन्माननीय सदस्यांनी आभार प्रदर्शनाचा प्रस्ताव मांडला. मला आठवते आहे की, यावर सन्माननीय सदस्या श्रीमती सुधा जोशी एक तास भर भाषण करायच्या. पण हा प्रस्ताव काय आहे, हे आम्हाला कळले नाही. कशासाठी आभार मानले आहे ?

श्री.भास्कर जाधव : सभापती महोदय, या सदनाने ज्येष्ठ सन्माननीय सदस्य श्री.दिवाकर रावते यांनी मघा पासून दोन वेळा आपल्या दालनात सचिवांसमक्ष झालेल्या चर्चेचा उल्लेख केला. सभागृहाचे संकेत साधारणपणे असे आहेत की, आपल्या दालनात झालेल्या चर्चेचा उल्लेख सभागृहामध्ये कोणीही करायचा नसतो. तरी देखील आपल्या दालनात झालेल्या चर्चेचा उल्लेख सभागृहात करणे हे संकेताला धरून नाही, हे मला सांगावयाचे आहे.

श्री.दिवाकर रावते : सभापती महोदय, सभागृहात माझ्या नावाचा उल्लेख करण्यात आला आहे. त्यासंबंधी आपण मला माझे म्हणणे मांडण्यास अनुमती द्यावी. सभापती महोदय, आमच्या सन्माननीय मित्रांच्या निदर्शनास आणून देऊ इच्छितो की, काल ज्यावेळी आमच्या पुढे कामकाज पत्रिका आली त्यावेळी या सदनाने सदस्य या नात्याने मी माननीय सभापतींना भेटलो. आभार प्रदर्शनाचा प्रस्ताव सभागृहामध्ये मांडल्यानंतर ती सभागृहाची प्रॉपर्टी होते. त्यामुळे आभार मांडण्याचा अधिकार सर्व सन्माननीय सदस्यांना प्राप्त होतो. जो पर्यंत अभिनंदनाचा प्रस्ताव मांडत नाही तो पर्यंत तुमचा अधिकार असतो. आता प्रस्ताव सभागृहापुढे मांडलेला आहे. त्यामुळे तो

श्री.दिवाकर रावते....

प्रस्ताव आमची प्रॉपर्टी आहे. त्यामुळे अभिनंदनाचा प्रस्ताव मांडण्याची आमची देखील इच्छा आहे. तो आमचा अधिकार आहे. तो अधिकार आम्हाला मिळावा म्हणून आदरणीय सभापती महोदयांना विनंती केली. आदरणीय सभापती महोदयांनी यासंबंधी ज्या काही तरतुदी आहेत, नियम आहेत त्याबाबत आम्हाला अवगत करण्यासाठी बैठक घेतली होती व त्या बैठकीमध्ये आमचे समाधान करण्याचा प्रयत्न त्यांनी केला.

यानंतर श्री.गायकवाड....

असुधारित प्रत / प्रसिद्धीसाठी नाही

श्री.दिवाकर रावते...

त्यावेळी आदरणीय सभापतींच्या समोर प्रधान सचिवांनी असे सांगितले होते की, माननीय राज्यपालांच्या अभिभाषणाबद्दल आभार प्रदर्शनाचा प्रस्ताव माननीय मुख्यमंत्री किंवा सभागृहाचे नेते मांडतात आणि उत्तरही तेच देतात. माजी माननीय सदस्या श्रीमती सुधा जोशी अशा प्रकारचा प्रस्ताव गेली पाच वर्षे मांडत होत्या हे मला माहीत होते म्हणून मी त्यावेळी काही बोललो नाही. परंतु मी आता हरकतीचा मुद्दा उपस्थित केला आहे. माननीय सभापतींच्या दालनातील चर्चेचा उल्लेख हा सन्माननीय सदस्य श्री. कपिल पाटील यांच्या प्रस्तावासारखा नाही. तर अधिकृतपणे एक सदस्य या नात्याने माननीय सभापतींकडे अशी विनंती केली होती की, आमचीसुद्धा माननीय राज्यपालांचे आभार मानण्याची इच्छा आहे. आता या ठिकाणी सन्माननीय सदस्यांनी माझे नाव घेऊन उल्लेख केला होता. त्याबाबतीत मी सांगू इच्छितो की, दालनातील सगळ्याच घटनांचा उल्लेख करावयाचा नसतो याचे भान मला आहे. परंतु या विषयाच्या संदर्भात त्या ठिकाणी नक्की काय चर्चा झाली एवढ्या पुरताच उल्लेख मी अत्यंत नम्रपणे केला होता असे मला सांगावयाचे आहे..

सभापती : माझ्या दालनात जी काही चर्चा होत असते ती संपूर्ण चर्चा सभागृहामध्ये सांगण्याची प्रथा नाही. परंतु त्यातील एखाद्या आवश्यक घटनेचा उल्लेख करण्याचा सन्माननीय सदस्य प्रयत्न करतात. त्यामुळे सन्माननीय सदस्य श्री.भास्कर जाधव यांनी जे सांगितले आहे त्याला अर्थ आहे त्याचबरोबर सन्माननीय सदस्य श्री.दिवाकर रावते यांनी जे सांगितले आहे त्यालाही अर्थ आहे. त्या संदर्भात मी एवढेच सांगितले होते की, माननीय राज्यपालांचे अभिभाषण झाल्यानंतर व माननीय राज्यपालांच्या आभार प्रदर्शनाचा प्रस्ताव मांडल्यानंतर सर्वच सन्माननीय सदस्य त्यावर बोलत असतात. तसेच विरोधी पक्षातील सन्माननीय सदस्य उप सूचना देत असतात. त्या अनुषंगाने प्रधान सचिवांनी जे मत मांडले होते त्याबद्दल माझे जे काही मत होते ते मी त्या चर्चेच्या वेळीच सांगितले होते. तेव्हा यासंबंधीची चर्चा आता आपण येथेच थांबवू या.

श्री.जयंत प्र.पाटील : सभापती महोदय, ...

सभापती : आता आपण ही चर्चा थांबवू या .

श्री.जयंत प्र.पाटील : सभापती महोदय, मी ब-याच वेळ पासून हात वर करुन आपले लक्ष वेधण्याचा प्रयत्न करीत आहे. या संदर्भात माझा हरकतीचा मुद्दा आहे. सभापती महोदय, माननीय

राज्यपालांच्या अभिभाषणात जी आश्वासने दिलेली आहेत ती आश्वासने काल आम्ही दोन्ही सभागृहांच्या संयुक्त बैठकीत ऐकली आहेत. त्याचबरोबर इलेक्ट्रॉनिक मिडियामध्येसुद्धा आम्ही ऐकले आणि पाहिले आहे . त्यामुळे आचारसंहितेचा भंग होतो. याबद्दल जनमानसात चर्चा सुरु आहे. माझी अशी विनंती आहे की, आचार संहिता नेमकी काय आहे याबद्दल खुलासा करण्यात यावा. आम्ही अमुक ठिकाणी गेलो तर आचारसंहिता आहे. तमुक ठिकाणी गेलो तर आचारसंहिता आहे असे सांगण्यात येते. माननीय राज्यपालच जर आचारसंहितेचा भंग करणार असतील तर ते बरोबर नाही तेव्हा याबद्दल आपण निदेश द्यावेत किंवा मार्गदर्शन करावे अशी माझी आपल्याला विनंती आहे. माननीय राज्यपालांच्या अभिभाषणात सरकारच्या वतीने जी आश्वासने दिलेली आहेत ती आचारसंहितेचा भंग करणारी आहेत किंवा नाहीत. या संदर्भात सभागृहात चर्चा व्हावयास पाहिजे.

(एकाच वेळी अनेक सन्माननीय सदस्य बोलतात)

श्री.भास्कर जाधव : माननीय राज्यपालांनी केलेले अभिभाषण हे संपूर्ण वर्षाकरिता असते हे सन्माननीय सदस्यांनी लक्षात घेतले पाहिजे.

श्री.दिवाकर रावते : सभापती महोदय, सन्माननीय सदस्य श्री.जयंत प्र.पाटील यांनी जो हरकतीचा मुद्दा उपस्थित केलेला आहे. त्याचे समर्थन करण्याकरिता मी उभा आहे. विधान परिषद कामकाज सल्लागार समितीची जी पहिली बैठक झाली होती त्यावेळी माननीय राज्यपालांच्या अभिभाषणाबद्दलचा प्रस्ताव मांडण्याचा विषय आला होता त्यावेळी मी हे आपल्या निदर्शनास आणून दिले होते. त्यावेळी निवडणुका जाहीर झालेल्या नव्हत्या .परंतु माननीय राज्यपालांचे अभिभाषण ज्यावेळी होईल त्यावेळी त्या अभिभाषणामध्ये आचारसंहितेचा मुद्दा येण्याची शक्यता गृहीत धरून त्या अभिभाषणामध्ये सरकारच्या ध्येय धोरणाचा कोणताही उल्लेख असता कामा नये या संबंधी मी एक पत्र आपल्याला उद्देशून लिहिले होते. त्याचप्रमाणे विधान सभेचे माननीय अध्यक्ष, माननीय मुख्यमंत्री , संसदीय कार्य मंत्री श्री. हर्षवर्धन पाटील

नंतर श्री.सुंबरे

अशा प्रकारे सर्व ठिकाणी मी पत्र पाठविले आहे. या विधीमंडळाच्या प्रधान सचिवांना देखील त्या पत्राची प्रत मी पाठविली होती. जेव्हा निवडणूक जाहीर झाली त्याच्या दुसऱ्याच दिवशी मी निवडणूक आयुक्तांना देखील पत्र पाठविले आहे की, अशा प्रकारे हे अधिवेशन भरणार आहे आणि त्यात माननीय राज्यपालांचे अभिभाषण होणार आहे, त्याला आपण मान्यता दिल्याशिवाय होता कामा नये, निवडणुकीच्या आचार संहितेचा त्यातून कोठल्याही प्रकारे भंग होणार नाही या दृष्टीने आपण ते तपासून घेतले पाहिजे. निवडणूक आयुक्तांना मी पाठविलेल्या या पत्राची प्रत देखील सभापती महोदय, मी आपल्याला पाठविली होती. तेव्हा या सदनामध्ये निवडणूक आचार संहितेचा भंग होणार नाही अशी काळजी आपण येथे घेत आहात त्याबद्दल मी आपल्याला मनापासून धन्यवाद देईन. पण आम्हाला येथे सांगण्यात येते की, राज्यपालांच्या अभिभाषणाबद्दल त्यांच्या आभार प्रदर्शनाच्या प्रस्तावावर आम्ही येथे चर्चा करावयाची नाही. कारण काय तर म्हणे त्यातून निवडणुकीच्या आचार संहितेचा भंग होईल. म्हणजे निवडणूक आचार संहितेचा भंग होऊ नये म्हणून केवळ अभिनंदन प्रस्ताव येथे मांडावयाचा. म्हणजे आम्हाला माननीय राज्यपाल महोदयांचे अभिनंदन करावयाची देखील संधी दिली जाणार नाही. तेव्हा निवडणूक आचार संहितेचा भंग होऊ नये म्हणून मी या सभागृहाचा एक सदस्य या नात्याने सुरुवातीपासून आपल्याला पत्र लिहिलेले आहे, तसेच निवडणूक आयुक्तांना पाठविलेल्या पत्राची प्रत देखील मी आपल्याला पाठविली आहे. असे असताना जर हे अभिभाषण झालेले आहे आणि त्यातून अगदी शंभर टक्के आचार संहितेचा भंग होईल अशा अनेक गोष्टी आलेल्या आहेत, त्या मी काल पासून त्या भाषणातून काढून ठेवल्या आहेत. उदा. बेरोजगारांना रोजगाराची संधी उपलब्ध करून देण्याच्या संदर्भातील बाब असेल वा शेतकऱ्यांना खते देण्याच्या बाबतीतील देखील मुद्दा त्यात आलेला आहे. बाकी सगळ्या गेल्या पाच वर्षातील काँग्रेस पक्षाच्या जाहिराती आहेत आणि आघाडी सरकारची चार वर्षातील ज्या गोष्टी आहेत, त्या देखील त्यात आलेल्या आहेत. त्याबद्दल आम्हाला काही म्हणावयाचे नाही. पण हे जे माननीय राज्यपालांचे अभिभाषण आहे हे या आघाडी सरकारचे प्रचाराचे भाषण आहे आणि हाच माझा मुख्य आक्षेप आहे. या सरकारने काय काय केले याचा प्रचार या अभिभाषणातून पूर्ण करण्यात आलेला आहे. या संधीचा फायदा या सरकारने अत्यंत हुशारीने घेतलेला आहे यात शंका नाही. त्याबद्दल देखील मला काही म्हणावयाचे नाही, ते आपण यापूर्वीही जाहीर केलेले आहे. पण

श्री. रावते

माननीय राज्यपालांच्या मुखातून हा प्रचार करणारे हे सरकार आम्हाला काल येथे दिसले. असे असताना आम्ही कौतुक कोणाचे करायचे ? माननीय राज्यपालांचे करायचे की या सरकारचे करायचे ? कारण मला आपणामार्फत सांगण्यात आले की, राज्यपालांच्या अभिभाषणावरील चर्चा म्हणजे सरकारचे कौतुक असते, सरकारच्या ध्येय-धोरणाचे समर्थन असते. असे समर्थन जर उद्या विरोधी पक्षाने केले तर आमचे येथील सदस्यत्वच रद्द होण्याची शक्यता आहे. अर्थात हेही आव्हान मी स्वीकारायला तयार आहे हेही मी काल आपल्याला सांगितले आहे. पण येथपर्यंत ते ताणले गेले आहे. सभापती महोदय, माननीय उपमुख्यमंत्री आणि या सदनचे नेते श्री. भुजबळ साहेब येथे बसले आहेत. त्यांना मी सांगू इच्छितो की, एखाद्या मंत्र्याने चांगले काम केले आणि त्याबद्दल मी जर त्यांचे येथे अभिनंदन केले तर मी विरोधी पक्ष सदस्य म्हणून माझे सदस्यत्व रद्द होईल का ? तर ते म्हणतील की, ते एक मंत्री आहेत. पण मी म्हणतो की, ते केवळ एक मंत्री आहेत असे नाही तर मंत्री म्हणजेच सरकार असते. एक मंत्री जेव्हा एखादे धोरण जाहीर करतो तेव्हा ते सरकारचे धोरण असते. ते केवळ त्या मंत्र्याच्या मुखातून आलेले असते एवढेच. एखाद्या पक्षाचा प्रवक्ता जेव्हा बोलतो तेव्हा ते त्या पक्षाचे धोरण असते. तसेच जेव्हा एखादा मंत्री एखादी बाब सांगतो तेव्हा ती बाब म्हणजे सरकारचे धोरण असते. म्हणून सभापती महोदय, मी अगदी सुरुवातीपासून या सदनातील एक जागरूक सदस्य या नात्याने आपल्याकडे या संदर्भातील माझी भूमिका मांडलेली असताना आता सन्माननीय सदस्य श्री. जयंत प्र. पाटील यांनी सांगितल्या प्रमाणे आमची सर्वांचीच ती भावना झालेली आहे. या संदर्भात आम्ही आज निवडणूक आयुक्तांना भेटणार देखील आहोत. या सरकारने राज्यपालांचा वापर करून त्यांच्या मुखातून आपल्या सरकारच्या प्रचार यंत्रणेला साथ देईल अशा प्रकारे भाषण निर्माण करावे ही बाब माननीय राज्यपालांचा सन्मान करणारी आहे का ? याबाबत अंतर्मुख होऊन या सरकारला विचार करावा लागेल. मला वाटते ते जवळपास चार पानी भाषण होईल. त्यात आतंकवादाचा विषयही मांडला गेला आहे. पण त्या बाबत तर काल हायकोर्टाने देखील ताशेरे ओढले आहेत की, 83 लोकांची समिती नेमली म्हणून. पण त्याचेही आपण कौतुक या अभिभाषणातून केलेले आहे. म्हणजे आपल्या सरकारची नामुष्की देखील या सरकारने माननीय राज्यपालांच्या मुखातून वदवून घेणे ही बाब राज्यपालांचा सन्मान करणारी नाही, त्यांची प्रतिष्ठा वाढविणारी नाही. म्हणून सभापती महोदय, आम्हाला या हरकतीच्या मुद्यावर

..... डी 3 ...

श्री.रावते...

आपल्याकडून निर्णय पाहिजे. आम्ही अगदी सुरुवातीपासून, महिना दोन महिने अगोदर पासून, निवडणुकीच्या आचार संहितेचे पालन झाले पाहिजे, त्याबाबत कोठेही अधिक्षेप होणार नाही याची काळजी या सदनमध्ये घेतली पाहिजे ही बाब आम्ही आपल्या निदर्शनास आणली आहे. सभापती महोदय, आपल्या म्हणजे माननीय अध्यक्ष, महाराष्ट्र विधानसभा आणि माननीय सभापती, महाराष्ट्र विधान परिषद यांच्या उपस्थितीत अशा प्रकारे सरकारचा प्रचार माननीय राज्यपालांच्या मुखातून वदवून घेतला जाणार असेल तर ती बाब खेदजनक म्हणावी लागेल. खरे तर तिचा निषेध करायला पाहिजे, पण तसा निषेध मला येथे व्यक्त करता येत नाही. मात्र आम्हाला त्याबद्दल खेद वाटतो आहे. सरकारने राज्यपालांचा अशा प्रकारे वापर करावा ही गोष्ट अत्यंत निंदनीय आहे. त्याची आपण नोंद घ्यावीच. पण या भाषणाच्या माध्यमातून निवडणूक आचार संहितेचा भंग करण्याचा जो प्रकार झालेला आहे तो मी आपल्या निदर्शनास आणला आहे, त्या बाबतीत आपण योग्य ती नोंद घ्यावी अशी मी आपल्याला नम्र विनंती करतो.

(यानंतर श्री. सरफरे ... इ 1 ..

असुधारित प्रत / प्रसिद्धीसाठी

सभापती : माननीय सदस्य श्री. कपिल पाटील यांना मी हरकतीचा मुद्दा मांडण्यासाठी परवानगी देतो.

श्री. कपिल पाटील : सभापती महोदय, माननीय राज्यपालांच्या अभिभाषणाबद्दल...

श्री. भास्कर जाधव : सभापती महोदय, ही चर्चा कोणत्या नियमाखाली सुरु आहे?

श्री. कपिल पाटील : सभापती महोदय, माननीय सदस्यांना मी सांगू इच्छितो की, माननीय सभापतींनी मला बोलण्याची परवानगी दिली आहे, आणि मला या सभागृहामध्ये बोलण्याचा अधिकार आहे. मला हेही माहित आहे की, माननीय सदस्यांचे ज्ञान अगाध आहे.

श्री. भास्कर जाधव : सभापती महोदय, ही चर्चा कोणत्या नियमाखाली सुरु आहे हे मला जाणून घ्यावयाचे आहे म्हणून मी विचारले आहे.

डॉ. दीपक सावंत : ही चर्चा हरकतीच्या मुद्द्यावर सुरु आहे...

श्री. भास्कर जाधव : चार-चार माननीय सदस्यांना एकाच हरकतीच्या मुद्द्यावर बोलता येत नाही.

सभापती : माननीय सदस्यांकडून एकदा हरकतीचा मुद्दा उपस्थित करण्यात आल्यानंतर त्याला पाठिंबा देण्यासाठी किंवा त्याबाबत आपले वेगळे मत मांडण्यासाठी अनेक माननीय सदस्यांना काही वेळेस परवानगी दिली जाते. त्या अनुषंगाने माननीय सदस्य श्री. दिवाकर रावते यांना आपले म्हणणे मांडण्यासाठी परवानगी दिल्यानंतर माननीय सदस्य श्री.कपिल पाटील यांना मी बोलण्यास परवानगी दिली आहे. आणि या हरकतीच्या मुद्द्याबाबत माझा निर्णय अजून घ्यावयाचा आहे.

श्री. कपिल पाटील : सभापती महोदय, माननीय राज्यपालांच्या अभिभाषणाबद्दल अभिनंदनाचा ठराव एकदा मांडल्यानंतर त्यावर सभागृहामध्ये चर्चा होणे अपेक्षित होते. परंतु ही चर्चा पुढील अधिवेशनापर्यंत कांढकलली जात आहे? याचे कारण या सभागृहाला समजणे आवश्यक आहे. दुसरे असे की, सभागृहाच्या कामकाजाला कोणतीही आचारसंहिता लागू होऊ शकत नाही. माननीय राज्यपालांच्या अभिभाषणासाठी निवडणूक आयोगाकडून परवानगी घेण्यात आली, ती घेण्याची आवश्यकता नव्हती. या बाबतीत हे सरकार निवडणूक आयोगाला शरण गेले आहे. आपल्या सभागृहाचे कार्यकारी अधिकार आपण निवडणूक आयोगाला देणे ही मुळातच चुकीची गोष्ट आहे. आपण निवडणूक आयोगाकडे परवानगी मागितल्यानंतर निवडणूक आयोगाने

DGS/ KGS/ MAP/

श्री. कपिल पाटील....

परवानगी दिल्यामुळे माननीय राज्यपालांचे अभिभाषण झाले असेल तर त्यावर चर्चा करण्याचा या सभागृहाला अधिकार आहे. तो थांबविण्याचा अधिकार अन्य कोणत्याही बाह्य शक्तिला नाही. त्यामुळे याठिकाणी अभिनंदनाचा ठराव मांडण्यात आल्यानंतर त्यावर चर्चा सुरु होणे आवश्यक आहे. या चर्चेच्या अनुषंगाने दोन्ही बाजूंनी आपली मते मांडली गेली पाहिजेत. या अभिभाषणाची चिकित्सा केली गेली पाहिजे. ती कोणत्या कारणासाठी केली जात नाही हे समजून घेण्याचा मला अधिकार आहे.

श्री. छगन भुजबळ : सभापती महोदय, माननीय राज्यपालांचे अभिभाषण दोन्ही सभागृहांच्या संयुक्त सभेपुढे वर्षातून एकदाच होत असते. आणि विशेषतः वर्षाच्या सुरुवातीला होणाऱ्या पहिल्या अधिवेशनाच्या प्रारंभी होत असते. त्यामुळे ते भाषण या अधिवेशनाच्या सुरुवातीला होणे आवश्यक आहे. सभापती महोदय, लोकसभेच्या निवडणुका जाहीर झाल्यामुळे राज्यामध्ये आचारसंहिता सुरु आहे याची मला कल्पना आहे. निवडणुकीचे पडघम वाजायला लागले आहेत. अशावेळी काय चूक आणि काय बरोबर आहे याबाबतीत खूप चर्चा सुरु आहे. खरे तर लेखानुदान मंजूर करण्यासाठी हे 3-4 दिवसांचे अधिवेशन घेतले आहे. यामध्ये माननीय राज्यपालांच्या अभिभाषणाबद्दल आभार प्रदर्शनाचा प्रस्ताव मांडल्यावर त्यावर चर्चा करण्यासाठी दोन दिवसांचा कालावधी द्यावयाचा म्हटले तरी बाकीच्या अर्थविषयक असलेल्या बाबी आपल्याला सभागृहासमोर मांडावयाच्या आहेत त्यासाठी आपल्याला हे अधिवेशन घ्यावे लागले आहे. आणि म्हणून माननीय राज्यपालांच्या अभिभाषणाबद्दल आभार प्रदर्शनाची चर्चा न घेण्याचा उद्देश शासनाच्या मनामध्ये अजिबात नाही. नाही तर आपल्याला हे अधिवेशन दोन-तीन आठवड्यांचे घ्यावे लागले असते. आणि मग वारेमाप प्रश्न विचारले गेले असते आणि त्यावर वारेमाप आश्वासने आणि वचने दिली गेली असती. परंतु तसे होऊ नये आणि त्यामधून चुकीच्या मार्गाने काही गोष्टी घडल्या जाऊ नयेत म्हणून हे अधिवेशन कमीत कमी दिवसांचे व तांत्रिकदृष्ट्या आपल्याला आर्थिक बाबी मंजूर करून घेणे आवश्यक असल्यामुळे घ्यावे लागले. त्यामध्ये माननीय राज्यपालांचे अभिभाषण हे वर्षातून एकदा होत असल्यामुळे तेही घेणे गरजेचे होते. आणि म्हणून या सर्वांना न्याय देण्यासाठी माननीय राज्यपालांचे अभिभाषण झाले. त्यासाठी आवश्यक असलेली दोन दिवसांची चर्चा ही पुढील अधिवेशनामध्ये घेण्यात यावी अशी अपेक्षा मी व्यक्त केली आहे. आता याठिकाणी असा प्रश्न उपस्थित करण्यात आला की, कायदा

DGS/ KGS/ MAP/

श्री. छगन भुजबळ....

काय म्हणतो? आचारसंहिता कुठपर्यंत आणि किती ताणावयाची? या बाबतीत मी काही विधी तज्ज्ञ माणूस नाही. तरीसुद्धा आपल्याला ठरवावे लागेल की, आचारसंहिता कुठे लागू होते आणि कुठे लागू होत नाही? माननीय राष्ट्रपती आणि माननीय राज्यपाल हे या देशाच्या आणि राज्याच्या दृष्टीने सर्वोच्च पदी असलेल्या व्यक्ती आहेत. सर्वसाधारणपणे त्यांच्याविषयी मानसन्मान राखून आपण नेहमी या सभागृहामध्ये बोलत असतो. त्यांनी केलेल्या अभिभाषणातील मुद्यांवर टीका करण्याचा आपल्याला अधिकार आहे. कदाचित एखाद्या माननीय सदस्यांना त्यांच्या भाषणातील एखादा मुद्दा आपल्याला मंजूर नाही असे म्हणता येईल.

(यानंतर सौ. रणदिवे)sss

असुधारित प्रत / प्रसिद्धीसाठी नाही

परंतु त्यांनी केलेल्या भाषणावर हरकत घेणे हे शक्य आहे काय ? हा महत्वाचा मुद्दा आहे आणि त्यांना घटनेने भाषण करण्याचा अधिकार दिलेला आहे आणि त्यानुसार त्यांनी भाषण केलेले आहे. त्यांनी आपल्या भाषणामध्ये काय म्हणावे आणि काय म्हणू नये, याचा त्यांनी त्यांच्या पध्दतीने अभ्यास करून, मग त्यांना जे वाटले, ते त्यांनी सांगितलेले आहे. मला असे वाटते की, या सभागृहाच्या ज्या प्रथा, परंपरा आहेत, त्या लक्षात घेऊन शक्यतो माननीय राज्यपालांना या वादविवादामध्ये ओढू नये. फार-फारतर आपण याबाबतीत निवडणूक आयोगाकडे तक्रार करणार आहात आणि तो तुमचा अधिकार आहे, त्याबद्दल कोणी काही ऑब्जेक्शन घेण्याचे कारण नाही. पण सभागृहामध्ये त्यांच्या भाषणाबाबत ऑब्जेक्शन घेणे हे कितपत योग्य आहे याचा विचार आपण सर्वांनी करावयास पाहिजे. या मुद्द्याच्या बाबतीत जे आहे

श्री.अरविंद सावंत : सभापती महोदय, याठिकाणी रेकॉर्डवर चुकीचे येण्याची शक्यता आहे. माननीय राज्यपालांच्या भाषणावर कोणताही आक्षेप नाही. मूळ मुद्दा असा आहे की, माननीय राज्यपालांचे अभिभाषण म्हणजे सरकारचा आरसा असतो आणि शासनाचा अजेंडा हा माननीय राज्यपालांच्या अभिभाषणामधून जाहीर होत असतो की, माझ्या सरकारने काय केले आहे ? पुढे काय करणार आहे ? पण दुर्दैवाने आता निवडणुकीच्या अनुषंगाने आचारसंहिता लागू झाल्यानंतर, माननीय राज्यपालांच्या अभिभाषणामधून नोकऱ्यांच्या बाबतीत आश्वासन देणे म्हणजे ते सरकारच्या माध्यमातून देण्यात आलेले आश्वासन आहे असा त्याचा सरळ-सरळ अर्थ आहे. म्हणूनच आचारसंहितेचा भंग होत आहे काय ? अशा प्रकारचा विचार सदनमध्ये सन्माननीय सदस्य मांडत आहेत. जर यामधून आचारसंहितेचा भंग होत असेल आणि तसे करण्याची जर त्यांना अनुमती असेल तर मग त्याबाबत येथे चर्चा करण्यास अनुमती नसण्याचे कारण काय आहे ? एवढाच आक्षेपाचा मुद्दा आहे असे मला वाटते.

श्री.दिवाकर रावते : सभापती महोदय, याठिकाणी अत्यंत मुलभूत मुद्दा उपस्थित झालेला आहे. येथे सभागृहाच्या नेत्यांनी जे भाष्य केलेले आहे, ते अत्यंत गंभीर आहे. सभागृहाचे नेते असे म्हणाले की, माननीय राज्यपालांनी सर्वकाही तपासून, मग त्यांना जे काही वाटते, ते म्हणण्याचा त्यांचा अधिकार आहे. हे रेकॉर्डवर आलेले आहे आणि मला ते मान्य आहे. आमचा असा समज आहे की, घटनेच्या 153 व 154 कलमाप्रमाणे सरकारच्या वतीने, सरकार मंत्रिमंडळामध्ये जे मान्य

श्री.दिवाकर रावते

करते, तेच भाषण ते करू शकतात.त्यांना काय वाटते ? मुळामध्ये तो विषयच नाही, मूळामध्ये अशी पध्दत आहे आणि ज्येष्ठ संसदपटू असलेल्या, या वरिष्ठ सभागृहामध्ये जे माननीय विरोधी पक्षनेते होते, अशा सभागृहाच्या नेत्यांकडून, माननीय उपमुख्यमंत्री श्री.छगन भुजबळ यांच्याकडून अशा प्रकारचे निवेदन करणे की, माननीय राज्यपालांच्या भाषणाचा आणि सरकारचा काही संबंध नाही. I am happy. मला खूप आनंद झाला आहे.

काही सन्माननीय सदस्य (खाली बसून) : असे नाही.

सभापती : असे नाही.

श्री.दिवाकर रावते : सभापती महोदय, "त्यांना जे वाटते, ते." असे त्यांचे शब्द आहेत. त्यांना जे पटले ते, त्यांना जे वाटले ते, त्यांनी भाषण केले आहे तर आपण त्याबाबत कसे बोलू शकतो? असे ते त्यांच्या पध्दतीमध्ये गुदगुल्या करीत सुंदरपणे बोलले. सभापती महोदय, हा घटनात्मक विषय आहे आणि माननीय राज्यपाल याठिकाणी जे भाषण करतात, ते सरकारचीच भूमिका म्हणजे त्यांना मंत्रिमंडळामध्ये मान्यता दिलेलेच भाषण करावे लागते.

श्री.जयंत प्र.पाटील (खाली बसून) : My Government

श्री.दिवाकर रावते : तसेच करावे लागते. सभापती महोदय, हा बारीक मुद्दा आहे. मी टीका करण्यासाठी उभा नाही. माननीय राज्यपालांच्या भाषणामध्ये तुमचा एक चांगला मुद्दा आला. मी बचत गटांना चार टक्के दराने कर्ज देण्याबाबत बोलणार नाही, ते तुमच्या ज्येष्ठांना खुष करण्यासाठी होते. पण महिला बचत गटाच्या माध्यमातून शाळेमध्ये खिचडी देण्यासाठी ही प्रक्रिया सुरु केलेली आहे. अशा प्रकारे सरकारची अतिशय आदराने भूमिका मांडल्यानंतर पैठणमध्ये एका दलित संरंपंचाचे घर केवळ दलित बचत गटाला खिचडी शिजवून देण्याचे काम दिले म्हणून जाळून टाकले. तेव्हा माननीय राज्यपालांच्या अभिभाषणाचा सन्मान जर महाराष्ट्रामध्ये अशा प्रकारे राखला जात असेल तर ही गंभीर घटना आहे की नाही ? हा विषय आहे.

श्री.छगन भुजबळ : तो पुढे विषय आहे.

श्री.दिवाकर रावते : सभापती महोदय, आपण रुलींग द्यावे. आपला याबाबत निर्णय अपेक्षित आहे. हे भाषण शासनाचे असते, माननीय राज्यपालांचे नसते. पण आता त्यांनी येथे नोंद केलेली आहे. त्यामुळे यासंबंधात आपण निर्णय देणे आवश्यक आहे.

. . . .एफ-3

श्री.मधुकर चव्हाण : सभापती महोदय, याठिकाणी असे सांगितले गेले की, माननीय राज्यपालांच्या अभिभाषणाची मान्यता आणि त्याचे जे प्रारूप होते, ते निवडणूक आयुक्तांकडे पाठविण्यात आले. आपण असे सांगितले की, घटनात्मक अधिकार आहे. जर घटनात्मक अधिकार असेल तर निवडणूक आयोगाकडे पाठविण्याचे कारण असे आहे की, त्यांच्या भाषणामुळे आचारसंहितेचा भंग होत नाही ना ? हे तपासून पहाण्यासाठी पाठविले. मग जे भाषण तपासून आले आणि आचारसंहितेचा भंग होत नाही. तर मग आचारसंहितेचा भंग न होणाऱ्या भाषणावर येथे चर्चा केल्यामुळे आचारसंहिता कशी भंग होते ? It is a reciprocal matter.

यानंतर कु. थोरात....

असुधारित प्रत / प्रसिद्धीसाठी नाही

SMT/ KGS/ MAP/

11:30

श्री. मधुकर चव्हाण....

त्यामुळे हा अन्यायच आहे. रात्री उशिरापर्यंत बसून यावर चर्चा करण्यात यावी. आपण असे म्हणालात की चार दिवस अधिवेशन आहे तर मग या प्रस्तावावर दोन दिवस चर्चा करा. तुम्ही त्या ठिकाणी बेंबिच्या देठापासून माझ्या सरकारने हे केले असे गावभर सांगणार. "दे दान सुटे गिरान" आपण मते मागत बसणार आणि आम्हाला यावर बोलण्याचाही अधिकार नाही. त्यामुळे मला असे वाटते की, माननीय राज्यपालांच्या अभिभाषणावरील प्रस्ताव मांडण्याचा शासनाला अधिकार असेल तर त्यावर बोलण्याचा अधिकार आम्हाला आहे.

सभापती : मी दोन्ही बाजूचे म्हणणे ऐकलेले आहे.

श्री. पांडुरंग फुंडकर : माननीय राज्यपालांच्या अभिभाषणाबद्दल आभार प्रदर्शनाच्या प्रस्तावाबद्दल महाराष्ट्र विधानपरिषदेच्या नियमामध्येसुद्धा उल्लेख आहे. त्याबाबतीत नियम 57 मध्ये असे म्हटले आहे की, "सभापती सभागृहाच्या नेत्यांशी सल्लामसलत करून संविधानाच्या अनुच्छेद 176, खंड (1) अन्वये राज्यपालांनी केलेल्या अभिभाषणात उल्लेख केलेल्या बाबींवर चर्चा करण्यासाठी वेळ नेमून देतील." त्यानंतर नियम 58 मध्ये असे म्हटले आहे की, "अशा एक अगर अनेक दिवशी अथवा कोणत्याही दिवसांच्या भागात, एखाद्या सदस्याने आभारप्रदर्शनाचा प्रस्ताव मांडल्यावर आणि दुस-या सदस्याने त्यास अनुमोदन दिल्यावर अशा अभिभाषणात उल्लेख केलेल्या बाबींवर चर्चा करण्याची विधानपरिषदेस मोकळीक असेल." सभापती महोदय, नियमामध्ये स्पष्ट दिलेले आहे. त्यामुळे जरी निवडणूक आयोगाकडून तपासून आलेले भाषण या दोन्ही सभागृहांच्या सन्माननीय सदस्यांसमोर माननीय राज्यपालांना करता येत असले तर त्याच्या संबंधीचा आभार प्रदर्शनाचा प्रस्ताव या सभागृहात मांडून त्यावर चर्चा करायला काही हरकत नाही. त्यामध्ये आचारसंहितेचा कुठलाही मुद्दा येत नाही. ही चर्चा पुढे ढकलावयाची असेल तर त्यासंबंधात विधानपरिषदेची परवानगी घेतली पाहिजे. तसा प्रस्ताव केला पाहिजे, असे विधानपरिषदेच्या नियमात नमूद केलेले आहे. म्हणून नियमानुसार हे कामकाज चालले पाहिजे.

श्री. दिलीप वळसे-पाटील : या सभागृहाची प्रथा आणि परंपरा अशी आहे की, सन 2004 साली किंवा त्याच्या आधीसुद्धा ज्या ज्यावेळी अशी परिस्थिती निर्माण झाली होती, निवडणुका जवळ आलेल्या असतात आणि माननीय राज्यपाल अभिभाषण करतात, त्यावेळी त्या अधिवेशनामध्ये त्यांच्या अभिभाषणाबद्दलचा आभार प्रदर्शनाचा प्रस्ताव मांडून त्यावरील चर्चा पुढील अधिवेशनात यापूर्व

..2..

श्री. दिलीप वळसे-पाटील....

काळात सुध्दा झालेली आहे. त्यामुळे माननीय राज्यपालांच्या अभिभाषणाबद्दल आपली पसंती, नापसंती असेल ती त्यावेळेला आपल्याला मांडता येईल. आज फक्त माननीय राज्यपालांच्या अभिभाषणाबद्दलचा आभार प्रदर्शनाचा प्रस्ताव सभागृहाच्या पटलावर ठेवण्यात आला आहे. 1999 साली मी माननीय राज्यपालांच्या अभिभाषणाबद्दल आभार प्रदर्शनाचा प्रस्ताव सभागृहात मांडला आणि ते अधिवेशन संपल्यानंतर मी मंत्री झालो. मंत्री झाल्यामुळे मला त्या आभार प्रदर्शनाच्या प्रस्तावावर पहिले भाषण करता येईना, अशी माझीच फजिती झाली होती. त्यामुळे यापूर्व काळातील अशा प्रकारचे प्रेसिडन्ट आहेत. आज या ठिकाणी माननीय राज्यपालांच्या अभिभाषणाबद्दलचा आभार प्रदर्शनाचा प्रस्ताव मांडण्यात आला आहे तो प्रस्ताव रेकॉर्डवर राहिल, त्यावर पुढच्या अधिवेशनात चर्चा होऊ शकते.

श्री. कपिल पाटील : आपण आपले स्वतःचे अधिकार बाहेरील शक्तींना देण्याचे कारण काय? त्याआड आपण स्वतःला वाचवण्याचे कारण नाही. हा सभागृहाच्या हक्काचा मुद्दा आहे. एक तर हा प्रस्ताव आज मांडावयास नको होता, तो पुढच्या अधिवेशनात मांडावयाचा होता.

श्री. छगन भुजबळ : महाराष्ट्र विधानपरिषद नियम 60 मध्ये असे म्हटले आहे की, "राज्यपालांच्या अभिभाषणावर चर्चा करण्यासाठी दिवस नेमून दिला असला तरीही-" त्यानंतर अनुक्रमांक 2 मध्ये म्हटल्याप्रमाणे ही चर्चा स्थगित करण्याचा अधिकार आपल्याला आहे.

श्री. पांडुरंग फुंडकर : नियम 60 मधील माननीय उप मुख्यमंत्र्यांनी वाचलेल्या वाक्याच्या पुढचे वाक्य मी वाचून दाखवितो. त्यापुढचे वाक्य असे आहे की, "असा प्रस्ताव करण्यात आल्यावर शासकीय विधेयकासाठी किंवा इतर शासकीय कामकाजासाठी अशा अभिभाषणावरील चर्चा पुढे ढकलता येईल." म्हणजे असा प्रस्ताव केल्यानंतर पण अद्याप आपण असा प्रस्ताव केलेला नाही.

प्रा. बी. टी. देशमुख : आचारसंहितेच्या निमित्ताने जो विचार या ठिकाणी सुरु झालेला आहे. मुळामध्ये घटनेमध्ये फक्त एकच कलम आहे. या देशाच्या निवडणूक आयुक्तांना निवडणुकीचे सुप्रिटेन्डन्स, कंट्रोल अँड डायरेक्शन्स करण्याचा अधिकार नाही.

यानंतर श्री. बरवड.....

प्रा. बी. टी. देशमुख

सुरुवातीच्या काळामध्ये संबंध देशभर एकपक्षीय राजवट असल्यामुळे टेल एंडला सत्तेचा वापर हा सर्व दृष्टीने म्हणजे सर्किट हाऊसेस असतील, गाड्या-घोडे असतील त्याचा वापर केला जात होता. विशेषता श्री. शेषन हे निवडणूक आयुक्त झाल्यानंतर आचारसंहिता राहावी यादृष्टीने अंमलबजावणी केली आणि लोकांनी ती अॅप्रिशिएट केली. त्यामुळे तो काही भाग नाही. परंतु आचारसंहितेचे हे अॅप्रिशिएशन करित असताना त्या आचारसंहितेला घटनेचा भंग करण्याचा कोठेही अधिकार नाही. घटनेचा भंग ती आचारसंहिता करू शकत नाही. आता आपण त्याचे कौतुक करून आपल्याच मनावर कितीही बंधने घालून घेतली तो भाग वेगळा. माननीय राज्यपालांनी या वर्षातील भाषण केल्याशिवाय या सभागृहाची सुरुवातच होऊ शकत नाही. या वर्षी वर्षभर अधिवेशनच घ्यावयाचे नाही म्हटले तर तशीही मुभा सुध्दा आपल्याला नाही. कारण घटनेमध्ये दोन अधिवेशनांमध्ये सहा महिन्यांपेक्षा जास्त अंतर असू नये अशी तरतूद आहे. आता अधिवेशन घेतल्यानंतर माननीय राज्यपाल भाषण देणार. कारण ते घटनात्मक आहे. माननीय राज्यपालांचे भाषण हे सरकारचे भाषण असते. त्यामुळे माननीय राज्यपालांच्या भाषणाबद्दल त्यांचे आभार मानणारा ठराव माननीय मुख्यमंत्री मांडत नाहीत. कारण हे कस्टमरी आहे आणि ते सेल्फ अॅप्रिशिएशन केल्यासारखे होईल. म्हणून कोणी तरी सदस्य अभिनंदनाचा प्रस्ताव मांडतात. बहुधा सत्ताधारी पक्षाचे सदस्य अभिनंदनाचा प्रस्ताव मांडतात. त्यामुळे घटनेतील या तरतुदीचा कोठेही भंग करण्याचा अधिकार आचारसंहितेला आहे असे मी मानत नाही. प्रश्नोत्तरामध्ये आम्ही माननीय अर्थमंत्र्यांना काही प्रश्न विचारले आणि त्यांनी उत्तर दिले तर ते उत्तर देण्याचा सुध्दा त्यांना अधिकार आहे. पण ठायी ठायी आपण आचारसंहितेचा उल्लेख करतो. मग हा असंतोष निर्माण का होतो ? तर हे एकतर्फी होऊ नये ही अपेक्षा आहे. या सभागृहामध्ये जी चर्चा होते त्याला न्यायालयामध्ये सुध्दा आव्हान देता येत नाही तर मग आचारसंहितेचा काय प्रश्न निर्माण झालेला आहे ? तो जो अधिकार आहे तो बरोबर आहे पण पहिल्या दिवसापासून शेवटच्या दिवसापर्यंत आचारसंहितेच्या नावाखाली एकतर्फी होऊ नये. माननीय राज्यपालांना शासनाचे मत मांडण्याचा अधिकार आहे. पण त्याच्यावरची मते मांडण्याच्या संदर्भात मला तरी असे वाटते की, हे एकतर्फी होऊ नये याची काळजी घेणे हा यातील महत्त्वाचा भाग आहे. अन्यथा या सभागृहाला काम

..2...

प्रा. बी. टी. देशमुख

करण्याचा, कायदे करण्याचा, त्यातील तरतुदींवर टीका करण्याचा, त्याचे समर्थन करण्याचा अधिकार आहे. माननीय राज्यपालांनी या ठिकाणी भाषण करणे तसेच माननीय राज्यपालांच्या भाषणाबद्दल या ठिकाणी चर्चा करणे हे विधिसंमत आहे. यामध्ये आपण संमती घेतली असे म्हणत आहात म्हणजे किती धाक आहे ? कोठे झंझट करता, जाऊ द्या ना, एकदा संमती घेऊन टाका. एकदा त्यांना म्हणून द्या की, असे भाषण करता येत नाही. असे म्हणता येत नाही याची त्यांना जाणीव आहे. म्हणून मला असे वाटते की, याची काळजी घेणे हे आवश्यक आहे आणि ती काळजी आपण घ्यावी अशी मी आपल्याला विनंती करतो.

श्री. उल्हास पवार : सभापती महोदय, माझा पॉइन्ट ऑफ इन्फॉर्मेशन आहे. आपल्या कामकाज सल्लागार समितीमध्ये सर्व घटकांचे सदस्य असतात. कामकाज सल्लागार समितीमध्ये याबाबतीत नेमके काय ठरले ? असेच ठरले आहे ना ? यासंबंधी मला माहिती पाहिजे.

सभापती : सन्माननीय सदस्य श्री. जयंत प्र. पाटील यांनी जी हरकत या ठिकाणी मांडली त्या हरकतीच्या अनुषंगाने या सभागृहामध्ये आपण विस्तृतपणे चर्चा केली. सभागृहाचे नेते माननीय उपमुख्यमंत्री यांनी यासंदर्भात आपले विचार मांडले. माननीय अर्थमंत्री श्री. दिलीप वळसे-पाटील यांनीही आपले विचार मांडले. सन्माननीय सदस्य श्री. दिवाकरजी रावते, सन्माननीय विरोधी पक्ष नेते श्री. पांडुरंग फुंडकर, सन्माननीय सदस्य प्रा. बी. टी. देशमुख, सन्माननीय सदस्य श्री. मधुकर चव्हाण, सन्माननीय सदस्य श्री. कपिल पाटील, सन्माननीय सदस्य श्री. अरविंद सावंत यांनी सुध्दा आपले विचार मांडले. शेवटी सन्माननीय सदस्य श्री. उल्हास पवार यांनी एक प्रश्न या ठिकाणी मांडला.

श्री. दिवाकर रावते : त्यांनी हजेरी लावली.

सभापती : त्यांनी हजेरी लावली असे नाही तर त्यांनी महत्वाचा मुद्दा मांडला. या अनुषंगाने निवडणूक आयोगाने एक सर्क्युलर या ठिकाणी पाठविले आहे त्यातील जो प्रश्न क्रमांक 23 आहे तो वाचून दाखवतो. त्यामध्ये असे विचारले आहे की, "Is there any restrictions on the Address of the Governor in the Assembly Session?" त्यांनी जे काही इश्यूज दिले

...3...

सभापती

आहेत त्यापैकी असा एक प्रश्न आहे. त्याबाबत त्यांनी असे सांगितले आहे की, "There are no restrictions at all." सन्माननीय सदस्य श्री. कपिल पाटील यांनी जो मुद्दा उपस्थित केला त्याचेच हे उत्तर आहे. There are no restrictions at all and it is as per the Constitution. कामकाज सल्लागार समितीची 10 तारखेला जी बैठक झाली त्या बैठकीमध्ये जो निर्णय झालेला आहे तो निर्णय असा होता की, माननीय राज्यपालांच्या अभिभाषणावरील चर्चा पुढील अधिवेशनात घेण्यात यावी. मला असे वाटते माननीय विरोधी पक्ष नेते श्री. फुंडकर साहेब त्या दिवशी उपस्थित नव्हते पण सन्माननीय सदस्य श्री. दिवाकरजी रावते त्या दिवशी उपस्थित होते.

यानंतर श्री. शिगम ...

असुधारित प्रत / प्रसिद्धीसाठी नही

श्री. दिवाकर रावते : सभापती महोदय, मी त्या दिवशी माननीय राज्यपालांच्या अभिभाषणावर चर्चा व्हावी असा आग्रह धरला होता.

सभापती : कामकाज सल्लागार समितीमध्ये जो निर्णय झाला तो असा झालेला आहे. सन्माननीय सदस्य श्री. दिवाकर रावते यांनी मला आणि शासनाला एक पत्र लिहिले होते. आचारसंहिता जाहीर झाल्यामुळे यासंदर्भात काय तरतूद आहे अशी विचारणा त्यांनी केली होती. यासंदर्भात शासनाला पत्र लिहिण्यासंबंधी मी प्रधान सचिवांना सांगितले होते आणि त्यानुषंगाने जे उत्तर आलेले आहे ते असे आहे की :- " The Election Commission of India vide enclosed letter No. 437/MTHP/2009/550 dated 10th March, 2009 directed that the "Model Code of Conduct" does not apply to legislative business and as mentioned under "Question No.23" "of FAQ" ... मघाशी मी जे वाचले होते ते हे आहे. "..... About the "Model Code of Conduct"; there are no restrictions on the Address by the Hon'ble Governor of Maharashtra to the Joint Session of Maharashtra Legislature on 16th March,2009."

माननीय राज्यपालांनी काल जे अभिभाषण केले त्यासंदर्भात मी सन्माननीय सदस्यांना एवढेच सांगू इच्छितो की, आचारसंहितेच्या निमित्ताने झालेल्या या चर्चेमध्ये ज्या ज्या ठिकाणी माननीय राज्यपालांचा उल्लेख झालेला असेल तो मी तपासून पाहून जेथे गरज नसेल तेथील उल्लेख मी काढण्याची व्यवस्था करीन.

आता मी माझा निर्णय देत आहे. माननीय राज्यपालांच्या अभिभाषणावरील चर्चा पुढील अधिवेशनामध्ये घेण्यात येईल.

..2..

पृ.शी./मु.शी.: अध्यादेश सभागृहासमोर ठेवणे

श्री. राणा जगजितसिंह पाटील (महसूल राज्यमंत्री) : सभापती महोदय, सन 2009चा अध्यादेश क्रमांक 2 - महाराष्ट्र जमीन महसूल संहिता (सुधारणा) अध्यादेश मी आपल्या अनमतीने सभागृहासमोर ठेवतो.

सभापती : अध्यादेश सभागृहासमोर ठेवण्यात आला आहे.

--

श्री. दिलीप वळसे-पाटील (वित्त व नियोजन मंत्री) : सभापती महोदय, सन 2009चा अध्यादेश क्रमांक 1 - महाराष्ट्र आकस्मिकता निधी (सुधारणा) अध्यादेश मी आपल्या अनुमतीने सभागृहासमोर ठेवतो.

सभापती : अध्यादेश सभागृहासमोर ठेवण्यात आला आहे.

...3..

पृ.शी./मु.शी.: सन 2008-2009 करिता खर्चाचे पूरक विवरणपत्र सादर करणे

श्री. दिलीप वळसे-पाटील (वित्त व नियोजन मंत्री) सभापती महोदय, मी आपल्या अनुमतीने सन 2008-2009 करिता खर्चाचे पूरक विवरणपत्र सभागृहाला सादर करित आहे आणि तसे करित असताना मी आपल्या निदर्शनास आणू इच्छितो की, भारतीय संविधानाच्या अनुच्छेद 205 आणि 203(3)मधील तरतुदींना अनुलक्षून मिळालेल्या अधिकारानुसार महाराष्ट्राचे राज्यपाल यांनी सन 2008-2009 च्या खर्चाच्या पूरक विवरणपत्रावर चर्चा करण्याकरिता सभागृहास शिफारस केली आहे.

सभापती : सन 2008-2009 मधील खर्चाचे पूरक विवरणपत्र सभागृहाला सादर झाले आहे. सदरहू खर्चाच्या पूरक विवरणपत्राच्या प्रती सदस्यांसाठी राखून ठेवलेल्या टपालखणांमध्ये ठेवण्यात येत आहेत.

...4...

17-03-2009

(असुधारित प्रत / प्रसिद्धीसाठी नाही)

I-4

MSS/ KGS/ MAP/

पूर्वी श्री. बरवड

11:40

पृ.शी./मु.शी.: आकस्मिकता निधीतून मंजूर केलेल्या आगाऊ रकमांची सूची सभागृहासमोर ठेवणे

श्री. दिलीप वळसे-पाटील (वित्त व नियोजन मंत्री) : सभापती महोदय, मंगळवार, दिनांक 17 मार्च, 2009 रोजी विधानमंडळास सादर करण्यात आलेल्या खर्चाच्या पूरक विवरणपत्रात दिनांक 16 मार्च, 2009 पर्यंत आकस्मिकता निधीतून मंजूर करण्यात आलेल्या ज्या आगाऊ रकमासंबंधात मागण्या समाविष्ट केलेल्या नाहीत त्या दर्शविणारी सूची मी सभागृहासमोर ठेवतो.

सभापती : मंगळवार दिनांक 17 मार्च, 2009 रोजी विधानमंडळास सादर करण्यात आलेल्या खर्चाच्या पूरक विवरणपत्रात दिनांक 16 मार्च, 2009 पर्यंत आकस्मिकता निधीतून मंजूर करण्यात आलेल्या ज्या आगाऊ रकमासंबंधात मागण्या समाविष्ट केलेल्या नाहीत, त्या दर्शविणारी सूची सभागृहासमोर ठेवण्यात आली आहे.

...नंतर श्री. गिते...

असुधारित प्रत / प्रसिद्धीसाठी नाही

पृ.शी.मु.शी.: विधेयकांना संमती व अधिसंमती

सभापती : दोन्ही सभागृहांनी संमत केलेल्या विधेयकांना राज्यपालांची अधिसंमती मिळाल्यासंबंधी यादी सचिव वाचून दाखवतील.

सचिव : खालील विधेयकांना राज्यपालांची अधिसंमती मिळाली.

1. सन 2008 चे विधानसभा विधेयक क्रमांक 51- महाराष्ट्र घरेलू कामगार कल्याण मंडळ विधेयक, 2008.
2. सन 2008 चे विधानसभा विधेयक क्रमांक 57- मुंबई पोलीस (सुधारणा) विधेयक, 2008
3. सन 2008 चे विधानसभा विधेयक क्रमांक 59- तुळजापूर विकास प्राधिकरण विधेयक, 2008
4. सन 2008 चे विधानसभा विधेयक क्रमांक 60- महाराष्ट्र गृहनिर्माण व क्षेत्रविकास (सुधारणा) विधेयक, 2008
5. सन 2008 चे विधानसभा विधेयक क्रमांक 61- मुंबई ग्रामपंचायत आणि महाराष्ट्र जिल्हा परिषद व पंचायत समिती (सुधारणा) विधेयक, 2008.
6. सन 2008 चे विधानसभा विधेयक क्रमांक 62- मुंबई प्रांतिक महानगरपालिका (सुधारणा) विधेयक, 2008.
7. सन 2008 चे विधानसभा विधेयक क्रमांक 66- महाराष्ट्र (तृतीय पुरवणी) विनियोजन विधेयक, 2008
8. सन 2008 चे विधानसभा विधेयक क्रमांक 67- महाराष्ट्र विनियोजन (अधिक खर्च) विधेयक, 2008
9. सन 2008 चे विधानसभा विधेयक क्रमांक 68- महाराष्ट्र विनियोजन (द्वितीय अधिक खर्च) विधेयक, 2008
10. सन 2008 चे विधानपरिषद विधेयक क्रमांक 16- महाराष्ट्र महानगरपालिका व नगरपरिषदा (पाचवी सुधारणा) विधेयक, 2008
11. सन 2008 चे विधानपरिषद विधेयक क्रमांक 17- महाराष्ट्र महानगरपालिका आणि नगरपरिषदा (सहावी सुधारणा) विधेयक, 2008.

2....

पृ.शी./मु.शी.: सभापती तालिका नामनिर्देशित करणे.

सभापती : मी विधानपरिषद नियमातील नियम 8 (1) अन्वये खालील सभासदांना सभापती तालिकेवर नामनिर्देशित केल्याचे घोषित करतो :-

1. श्री. उल्हास शिवराम पवार
2. श्री. भास्कर भाऊराव जाधव
3. श्री. रामनाथ मोते
4. अॅड.अनिल दत्तात्रय परब

असुधारित प्रत / प्रसिद्धीसाठी नाही

पृ.शी.: स्वरभास्कर पंडित भीमसेन जोशी यांना मिळालेला "भारतरत्न" हा देशातील सर्वोच्च पुरस्कार.

मु.शी.: स्वरभास्कर पंडित भीमसेन जोशी यांना "भारतरत्न" हा देशातील सर्वोच्च पुरस्कार मिळाल्याबद्दल अभिनंदनाचा प्रस्ताव.

सभापती : सन्माननीय सदस्यांच्या माहितीकरिता मी सांगू इच्छितो की, सन्माननीय मुख्यमंत्री, विरोधी पक्ष नेते तसेच सर्व पक्षांच्या नेत्यांशी चर्चा करून सर्वांच्या संमतीने हा अभिनंदनपर प्रस्ताव मांडला जात आहे.

श्री.छगन भुजबळ (उप मुख्यमंत्री) :सभापती महोदय, मी पुढीलप्रमाणे अभिनंदनाचा प्रस्ताव मांडतो-

"स्वरभास्कर पंडित भीमसेन जोशी यांना "भारतरत्न" हा सर्वोच्च पुरस्कार मिळाल्याबद्दल हे सभागृह त्यांचे एकमुखाने अभिनंदन करित आहे.."

सभापती महोदय, स्वरभास्कर पंडित भीमसेन जोशी यांना "भारतरत्न" या सर्वोच्च पुरस्काराने गौरविण्यात आले आहे. त्यांचा सर्वांना अत्यानंद झाला आहे. पंडित भीमसेन जोशी यांचा जन्म 4 फेब्रुवारी 1922 रोजी कर्नाटकातील धारवाड जिल्ह्यात गदग येथे झाला. सुरुवातीपासूनच त्यांना गायनाची विलक्षण आवड होती. गाणे शिकायचे या ध्यासापायी त्यांनी वयाच्या तेराव्या वर्षी घर सोडले आणि नंतर त्यांनी आपल्या स्वरांनी जगातील रसिकांची मने जिंकली. परदेशात हिंदुस्थानी शास्त्रीय संगीत सादर करणारे पंडित भीमसेन जोशी हे पहिलेच भारतीय होत. इंग्लंड-अमेरिकेबरोबरच नेपाळ, जर्मनी, स्वीडन, फ्रान्स या देशांमध्ये त्यांनी असंख्य मैफिली गाजविल्या आहेत. पंडितजींनी ललित, भटियार यासारख्या रागांची निर्मिती केली आहे. आपल्या पहाडी आवाजाने संगीत रसिकांच्या मनावर अधिराज्य गाजविले आहे. त्यांच्या अभिजात ख्याल गायनाप्रमाणेच उपशास्त्रीय संगीत प्रकार, नाट्यसंगीत, भावगीत, चित्रपटगीत आणि मुख्य म्हणजे "संतवाणी" या त्यांच्या अनोख्या देणगीचे सुर सामान्य लोकांपर्यंत पोहचले आहेत. हिंदुस्थानी शास्त्रीय संगीतात हिमालयाची उंची गाठणाऱ्या भीमसेनजींनी मराठी नाट्य व चित्रपट सृष्टीतही महत्वपूर्ण योगदान दिले आहे. त्यांचे "इंद्रायणी काठी देवाची आळंदी" हे गीत असो किंवा "रम्य ही स्वर्गाहून लंका", "टाळ बोले चिपळीला नाच माझ्या संग",

4...

श्री.छगन भुजबळ....

"माझे माहेर पंढरी" असे अनेक अभंग अतिशय गाजलेले आहेत.त्यांचे " मिले सूर मेरा तुम्हारा, तो सूर बने हमारा" हे गीत तर प्रत्येकाच्या तोंडी बसलेले आहे. त्यांच्या गायनातून, अभंगवाणीतून प्रासादिक पारंपारिकता अभिव्यक्त होत असते. त्यांच्या स्वरांना रूप, रस, गंध प्राप्त झालेला आहे. "माझे माहेर पंढरी" यासारखे अनेक अभंग अतिशय गाजलेले आहेत. त्यांचे "मिले सूर मेरा तुम्हारा, गायन क्षेत्रातील त्यांनी केलेल्या अद्वितीय कामगिरीबद्दल त्यांना पहिला "पुण्यभूषण" हा पुरस्कार मिळाला होता. तसेच भारत सरकारने त्यांना सन 1972 मध्ये "पद्मश्री", 1985 मध्ये "पद्मभूषण" तर 1991 मध्ये "पद्मविभूषण" या पुरस्कारानी गौरविले आहे. याशिवाय संगीत नाट्य अकादमी पुरस्कार तसेच सन 2002 मध्ये "महाराष्ट्र भूषण" पुरस्कार देऊन राज्य सरकारनेही त्यांचा गौरव केला आहे. देशाच्या स्वातंत्र्याच्या सुवर्णमहोत्सवी वर्षानिमित्त संसदेत झालेल्या ऐतिहासिक कार्यक्रमात "वंदेमातरम्" सादर करण्याचा दुर्मिळ मानही स्वरभास्कर पंडित भीमसेनजींना मिळाला.

पंडित भीमसेन जोशी हे खऱ्या अर्थाने स्वरांचे सम्राट आहेत. त्यांच्या स्वरदर्शनाचा स्वरानंद हा अवीट आहे. अशा या स्वर सम्राटाला भारत सरकारच्यावतीने "भारतरत्न" पुरस्काराने गौरविण्यात आले आहे. याचा सर्वांना अतिशय आनंद झाला आहे. सभागृहाने या आनंददायी घटनेची नोंद घ्यावी यासाठी हा अभिनंदनाचा प्रस्ताव मांडतो आणि सर्वांच्या वतीने स्वरभास्कर पंडित भीमसेन जोशी यांना "भारतरत्न" हा पुरस्कार मिळाल्याबद्दल त्यांचे अभिनंदन करतो.

यानंतर श्री. भोगले...

श्री.पांडुरंग फुंडकर (विरोधी पक्षनेता) : माननीय सभापती महोदय, सभागृहाचे नेते माननीय उपमुख्यमंत्री श्री.छगन भुजबळ साहेब यांनी स्वरभास्कर पंडित भीमसेनजी जोशी यांच्या अभिनंदनाचा जो प्रस्ताव याठिकाणी मांडला आहे त्याला पाठिंबा देण्यासाठी मी याठिकाणी उभा आहे.

सभापती महोदय, "भारतरत्न" हा सर्वोच्च मानाचा किताब पंडित भीमसेन जोशी यांना मिळणे हा राज्यातील नव्हे तर संपूर्ण देशातील स्वरप्रेमींसाठी भाग्याचा क्षण आहे. पंडित भीमसेन जोशींनी लहानपणापासून स्वरावर निरतिशय प्रेम केले. कर्नाटकातील गदग येथे जन्मलेले पंडित भीमसेन जोशी संगीताच्या विद्येकरिता खूप फिरले. शेवटी त्यांनी सवाई गंधर्वांचे शिष्यत्व पत्करले. सवाई गंधर्वांचे फार मोठे ऋण त्यांच्यावर होते. आपल्या गुरुंच्या सन्मानार्थ पंडित भीमसेन जोशी यांनी पुण्यात गंधर्व महोत्सव आयोजित करण्याची प्रथा सुरु केली. हा महोत्सव म्हणजे संगीत प्रेमींना एक मोठी मेजवानीच असते, त्यातही ज्यांना या संगीत महोत्सवात गायला मिळते, ती एक सुवर्णसंधी समजली जाते.

गायनाच्या निमित्ताने पंडितजींचे देशाच्या वेगवेगळ्या भागात जसे त्यांचे दौरे झाले तसे परदेशात सुद्धा त्यांच्या मैफिली गाजलेल्या आहेत. वेगवेगळ्या संगीत मैफिलीत ते आपले गायन सादर करीत असत आणि उपस्थित रसिकांना भारावून टाकत असत. त्यांना संगीताच्या सर्वच घराण्यांबद्दल आदर होता. चित्रपट संगीतातही त्यांनी चांगली कामगिरी बजावली आहे. आताच सभागृहाच्या माननीय नेत्यांनी म्हटल्याप्रमाणे, "इंद्रायणी काठी देवाची आळंदी" हे गुळाचा गणपती या चित्रपटातील गीत असो वा "रम्य ही स्वर्गाहूनी लंका" हे गीत असो किंवा "टाळ बोले चिपळीला नाच माझ्या संगे" हे गाणे असो, त्यांची संतवाणी घरोघरी पोहोचली आहे. त्यांचे "मिले सूर मेरा तुम्हारा तो सूर बने हमारा" हे बोल आता तमाम भारतीयांच्या मुखात वसलेले आहे.

हिंदुस्थानी शास्त्रीय संगीत देशात आणि विदेशात देखील पोहोचविण्यात पंडितजींचा सिंहाचा वाटा आहे. त्यांचे दुर्गा, आसावरी, तोडी, पुरीया, कल्याण, यमक हे राग ऐकल्यानंतर रसिकवर्ग मान डोलावत भान हरपून जातो.

कलावंत कितीही मोठा असला तरी एखाद्या मैफिलीत त्याचा सूर जाऊ शकतो, मैफिल पडू शकते पण भीमसेन जोशींच्या बाबतीत मात्र असे कधीच घडले नाही. प्रवासाचा ताणतणाव, थकवा त्यांच्या मैफिलीच्या आड कधीही आला नाही. सुरुवातीस त्यांची आर्थिक परिस्थिती चांगली

..2..

श्री.पांडुरंग फुंडकर.....

नव्हती. पण त्यावेळी देखील त्यांची संगीतावरची निष्ठा कमी झाली नाही आणि नंतर आर्थिक परिस्थिती सुधारली तेव्हाही त्यांनी संगीतावर अमर्याद प्रेम केले आणि भारतीय शास्त्रीय संगीताला अजरामर केले.

अशा या स्वरसम्राटाला, स्वरभास्कराला 'भारतरत्न' किताब देणे म्हणजे ज्योतीने तेजाची आरती केल्यासारखे आहे. मी माझ्या पक्षाच्या वतीने या स्वरभास्कराचे या निमित्ताने हार्दिक अभिवादन करतो आणि भारत सरकारने त्यांना हा जो भारतरत्न किताब दिला त्याबद्दल माझ्या पक्षाच्या वतीने त्यांचे अभिनंदन करतो आणि माननीय सभागृहाच्या नेत्यांनी हा जो अभिनंदनाचा प्रस्ताव याठिकाणी मांडला त्याला मी पाठिंबा देऊन माझे भाषण पूर्ण करतो.

(नंतर श्री.खर्चे....

श्री. दिवाकर रावते (विधानसभेने निवडलेले) : सभापती महोदय, संगीताची जाण आम्हाला आहे काय ? याचे उत्तर "नाही" असेच आहे. ज्याला संगीताची जाण नाही अशांनाही संगीतावर बोध करण्याचे सामर्थ्य असलेल्या अशा या क्षेत्रातील पंडित भीमसेन जोशी यांचे सर्वोत्तम व्यक्तिमत्व आहे. "भारत रत्न" हा या देशातील सर्वोच्च पुरस्कार आहे. त्या पुरस्कारालाही क्षणभर वाटले असेल की माझा खरा सन्मान आता झाला आहे. खरे तर "भारत रत्न" हा पुरस्कार मिळाल्यामुळे पंडित भीमसेन जोशी मोठे झाले असे नाही तर "भारत रत्न" हा पुरस्कार मोठा झाला एवढे या क्षेत्रातील उत्तुंग व्यक्तिमत्व पंडित भीमसेन जोशी यांचे आहे. त्यांच्या कारकिर्दीमध्ये ते घरातून कधी बाहेर पडले, त्यांची परिस्थिती कशी होती हे पाहण्यापेक्षा त्यांनी संगीतात प्राविण्य मिळविल्यानंतर केवळ देशातच नव्हे तर जगाच्या पाठीवर आज पंडितभीमसेन जोशी यांच्या नावाचे संगीत त्यांनी आपणा सर्वांसाठी उपलब्ध करून दिले आहे, ही त्यांची सर्वोत्तमता. मग त्यांच्या जीवन संघर्षाचा गौरव करण्यापेक्षा संगीताचा गौरव हे सर्वात महत्वाचे आहे. अशी मोठी माणसे जी जी आपल्या क्षेत्रात मोठे होण्यासाठी प्रयत्न करतात त्या मोठेपणाला फार महत्त्व असते. हा पुरस्कार मिळाल्यानंतर त्यांनी काढलेले उद्गार फार महत्वाचे आहेत. यासंदर्भात "सकाळ" या दैनिकात फार सुंदर वर्णन केलेले आहे. त्यात "हिंदुस्तानी संगीताचा मानदंड" असा पंडित भीमसेन जोशी यांच्या संदर्भात 22 नोव्हेंबर, 2008 च्या सकाळ मध्ये उल्लेख केला आहे. या पुरस्काराबद्दल पंडित भीमसेन जोशी यांनी अत्यंत नम्रपणे उद्गार काढले होते, ते फार महत्वाचे आहेत. ते म्हणाले की, "ख्याल गायकीसाठी योगदान देणाऱ्या सर्व महान कलाकारांच्या वतीने अतिशय आनंदाने मी भारतरत्न या सर्वोच्च नागरी सन्मानाचा स्वीकार करतो. अभिजात भारतीय शास्त्रीय संगीताच्या अनेक शतकांच्या परंपरेत मान्यवर गायकांनी भरीव कामगिरी केली आहे. त्या सर्व परंपरेचे स्मरण मी करतो" अशा शब्दात पंडित भीमसेन जोशी यांनी आपला आनंद व्यक्त केला.

महोदय, राज्याच्या सुपुत्रांना आजपर्यंत जे पुरस्कार मिळाले त्यात महर्षी धोंडो केशव कर्वे यांना सन 1958 साला हा पुरस्कार दिला. ज्या अभिमानाने कर्वे यांच्या माध्यमातून स्त्री शिक्षणाचा मूलमंत्र रुढ झाला तो आजही प्रखरपणे पुढे चालला आहे, आजही त्यांचे मोठेपण आपल्याला जाणवते. पांडुरंग वामन काणे यांना सन 1963 मध्ये हा पुरस्कार प्रदान करण्यात आला. आचार्य

श्री. दिवाकर रावते

विनोबा भावे यांना सन 1983 मध्ये, डॉ. बाबासाहेब आंबेडकर यांना सन 1990 मध्ये, जे.आर.डी. टाटा यांना सन 1992 मध्ये आणि गानकोकिळा लता मंगेशकर आणि प्रसध्द शहनाई वादक बिस्मिल्ला खान या दोघांना सन 2001 मध्ये "भारत रत्न" पुरस्कारांनी गौरविण्यात आले. या सर्वोच्चतेच्या मालिकेत पंडित भीमसेन जोशी जरी बसले तरी हे सर्वच लोक आपापल्या क्षेत्रात एवढे उत्तुंग आहेत. त्यात कोणालाही झाकता येणार नाही तर कोणालाही लपविता येणार नाही. म्हणून आजच्या अभिनंदनाच्या प्रस्तावाचे समर्थन करीत असताना मनापासून आनंद वाटावा अशीच ही आजची वेळ आहे.

महोदय, माझ्या जीवनात पंडित भीमसेन जोशी यांचा सत्कार करण्याचा भाग्याचा योग एकदा आला आहे. मी मुंबईचा महापौर असताना कामगारांच्या वतीने दरवर्षी जो कार्यक्रम होतो त्या कार्यक्रमाला मला निमंत्रित केले होते. पंडित भीमसेन जोशी त्या कार्यक्रमाला येणार याची मला कल्पना नव्हती. परंतु मी तेथे गेल्यानंतर दोन तीन तास त्यांच्या संगीताचा कार्यक्रम झाला व संघटनेच्या वतीने पंडित भीमसेन जोशी यांचा सत्कार करण्याचे भाग्य मला त्यावेळेस म्हणजेच सन 1991 मध्ये मिळाले होते. हा योगायोग म्हणजे असा होता की, पंडित भीमसेन जोशी यांचा सत्कार माननीय उप मुख्यमंत्री श्री. छगन भुजबळ यांच्या हस्ते होता. तो पुन्हा त्यांच्या हस्ते झाला की नाही याची मला कल्पना नाही, झाला असेल तर आनंदच आहे. परंतु त्यांच्याकडून चुकलेला हा सत्कार माझ्या नशिवात होता हा तो योगायोग आहे. त्यावेळेस पंडित भीमसेन जोशी यांनी माननीय श्री. भुजबळ साहेबांना देण्यासाठी एक सुंदर गणपतीची मूर्ती आणलेली होती ती अप्रतिम गणेश मूर्ती पंडित भीमसेन जोशी यांनी मला भेट म्हणून दिली. आजही मी दरवाजावरील ती मूर्ती बघितल्यानंतर मला आठवते की, त्याखाली लिहिलेले भुजबळांचे नाव खोडून त्याऐवजी श्री. दिवाकर रावते असे नाव लिहिलेले आहे.

यानंतर श्री. जुन्नरे

श्री.दिवाकर रावते

अजूनही त्या कार्यक्रमाचे मला चांगले स्मरण आहे. भारतरत्न पुरस्कार प्राप्त झालेल्या स्वरभास्कर पंडित भीमसेन जोशी यांचा सत्कार करण्याचा मला योग आला आणि या अभिनंदनाच्या प्रस्तावावर मला विचार मांडण्याची संधी मिळाली तसेच त्या प्रसंगाची आठवण करण्याची मला संधी मिळाली त्याबद्दल मी कृतज्ञता व्यक्त करतो.

या ठिकाणी सभागृहाच्या नेत्यांनी स्वरभास्कर पंडित भीमसेन जोशी यांना भारतरत्न पुरस्कार मिळाल्याबद्दल जो अभिनंदनाचा प्रस्ताव मांडला त्याला पाठिंबा देत असतांना स्वरभास्कर पंडित भीमसेन जोशी यांना उदंड आयुष्य लाभो अशी भावना व्यक्त करतो. स्वरभास्कर पंडित भीमसेन जोशी आज सुध्दा गातात. पुण्यामध्ये काल परवा जो कार्यक्रम झाला त्या कार्यक्रमात स्वरभास्कर पंडित भीमसेन जोशी यांच्या उपस्थितीमुळे हा कार्यक्रम पहाटेपर्यंत सुरु होता. या वयामध्ये सुध्दा पंडित भीमसेन जोशी संगीतासाठी काहीही करायला तयार असतात. स्वरभास्कर पंडित भीमसेन जोशी यांना माझ्या वतीने, माझ्या पक्षाच्या वतीने, माननीय शिवसेना प्रमुखांच्या वतीने मानाचा मुजरा करतो आणि स्वरभास्कर पंडित भीमसेन जोशी यांना जो भारतरत्न पुरस्कार मिळाला त्याबद्दल आदर व्यक्त करतो. परंतु हा आदर व्यक्त करीत असतांना माझ्या मनात याबद्दल खंत आहे. स्वरभास्कर पंडित भीमसेन जोशी यांची प्रकृती स्वास्थ्य बरोबर नसल्यामुळे ते दिल्लीला भारतरत्न पुरस्कार घेण्यासाठी जाऊ शकले नाही. आमच्याच मातीच्या, आमची भाषा सांगणा-या आमच्या राष्ट्रपतींनी त्यांच्या हाताने स्वरभास्कर पंडित भीमसेन जोशी यांना भारतरत्न पुरस्कार दिला असता तर आम्हाला खुपच आनंद झाला असता. राष्ट्रपतींच्या हस्ते हा पुरस्कार स्वरभास्कर पंडित भीमसेन जोशी यांना मिळाला असता तर संपूर्ण महाराष्ट्रात दिवाळी साजरी झाली असती एवढीच मी या ठिकाणी भावना व्यक्त करतो आणि पुन्हा एकदा अभिनंदनाच्या प्रस्तावाचे समर्थन करतो.

धन्यवाद.

प्रा. बी.टी.देशमुख (अमरावती विभाग पदवीधर) : सभापती महोदय, स्वरभास्कर पंडित भीमसेन जोशी यांना "भारतरत्न" पुरस्कार मिळाल्याबद्दल या ठिकाणी सद्नाचे नेते माननीय श्री. छगन भुजबळ यांनी अभिनंदनाचा जो प्रस्ताव मांडलेला आहे त्याला मी मनापासून पाठिंबा देत आहे.

सभापती महोदय, स्वरभास्कर पंडित भीमसेन जोशी यांचे सर्वात महत्वाचे वैशिष्ट्य कोणते असे मला कोणी विचारले तर मी सांगेन की, शास्त्रीय संगीतामध्ये ख्याल गायकीमध्ये अत्यंत वरच्या दर्जावर पोहचलेल्या माणसाने उपशास्त्रीय संगीत आणि सुगम संगीताची पथ्ये न पाळणे, तेथपर्यंत जाण्याची सुध्दा तयारी ठेवणे सामान्य माणसाला समजणा-या सुगम संगीतात, भक्ती संगीतात, नाटय संगीतात, उपशास्त्रीय संगीतात अतिशय सहजपणे विहार करणे हे त्यांच्या गायकीचे आणि गायनाच्या अंगाचे सर्वात मोठे वैशिष्ट्य आपल्याला सांगता येईल. शास्त्रीय गायनामध्ये, संगीतामध्ये अत्युच्च पदावर गेल्यानंतर नाटय संगीत हा एक फालतूपणा आहे, वेळेचा अपव्यय आहे, टाळकुटे आहेत असे मानणारे सुध्दा काही लोक अजूनही आहेत. शास्त्रीय संगीतामध्ये अत्यंत वरचा दर्जा मिळवल्यानंतर सुध्दा शास्त्रीय गायनाकडे वळून न पाहणा-यांची संख्या फार मोठी आहे. स्वरभास्कर पंडित भीमसेन जोशी यांची मैफिलीमध्ये एकदा सवारी झाली की, ते श्रोत्यांची नस पाहून घेत असत व ती नस त्यांना गवसल्यावर ते जी धुलाई करीत असत ती धुलाई प्रेक्षणीय राहत असे. त्या काळातील आरोह, अवरोहाच्या ध्वनिफिती आज सुध्दा उपलब्ध आहेत. एखाद्या तरुणाला सुध्दा जी तान काढता येणार नाही अशा ताणा एकामागून एक काढतांना आम्ही पाहिलेले आहे. ताना काढतांना फायदा असा होत असे की, शास्त्रीय संगीताची जाणीव नसणा-या गायकाने साधे नाटय गीत म्हणणे, साधे भक्तिगीत म्हणणे आणि स्वरभास्कर पंडित भीमसेन जोशी यांनी म्हणणे यामध्ये फार फरक आहे. पंडित भीमसेन जोशी नाटय संगीत म्हणत असतांना नाटय संगीताला, शास्त्रीय संगीतामध्ये त्यांनी जी मेहनत घेतली आहे त्या मेहनतीमुळे सौंदर्य येते. आज सुध्दा त्यांचा कोणताही अभंग किंवा गाणे ऐकले तर आपल्याला दिसून येईल की, ते साधे सुगमसंगीत नाही, ते साधे नाटयगीत नाही. या ठिकाणी मघाशी माननीय उपमुख्यंत्र्यांनी सांगितले की, "टाळ बोले चिपळीला, नाचं माझ्या संग, देवाजीच्या दारी आज रंगला अभंग."

यानंतर श्री. भारवि...

प्रा.बी.टी.देशमुख

हा अभंग साध्या गायकाने म्हणणे वेगळे. पण हा अभंग पंडित भीमसेन जोशी म्हणणार म्हणजे मूळात कानसेन नसलेल्या श्रोत्यालासुद्धा शास्त्रीय संगीताच्या अवीट गोडीचा लहानसा तुकडा दाखवून फिरवून आणण्यासारखे आहे. एवढेच नव्हे तर श्रोत्याला त्याच्या जागेवर बसवून त्याच्या मनामध्ये गोडी निर्माण करण्यात त्यांचा हातखंडा आहे. त्यांचे गायन सुरु असते तेव्हा मनुष्य हटत नाही. याचे कारण पंडितजी नाट्य संगीत, भक्ती संगीत, अभंग इत्यादी गायकीचे प्रकार गातात. पंडितजी अभंगात 10 ते 20 टक्के शास्त्रीय संगीताचे अतिशय सुंदर असे दर्शन आपल्या गायकीतून करतात. त्यांनी कधी पथ्ये पाळली नाहीत हे जाहीररित्या सांगितले आहे. ते म्हणत की, हे मी मानत नाही. श्रोते हे मायबाप आहेत. त्यांना जे गोड वाटते, अवीट वाटते ते त्यांच्या पर्यंत पोहचविले पाहिजे, असे त्यांचे मत आहे. या भावनेने ते गात राहिलेले आहेत. सुरुवातीला ते ठिकठिकाणी मोटारीने प्रवास करीत होते. पुढे पुढे तर कोणत्याही प्रकारच्या गायकीला नाही न म्हणण्याच्या त्यांच्या या गुणामुळे तसेच शास्त्रीय संगीतावर त्यांची उत्तम अशी पकड असल्यामुळे त्यांना देशभरातून अनेक ठिकाणांची निमंत्रणे यायला लागली. त्यामुळे अनेक दिवस ते विमानात बसून प्रवास करीत असत. पंडित भीमसेन जोशी हे सवाई गंधर्वाचे शिष्य. परंतु, ते हवाई गंधर्व आहेत, असे त्यांचे वर्णन एका चांगल्या साहित्यिकाने त्या काळामध्ये केले होते. शास्त्रीय संगीतामध्ये, ख्याल गायकीमध्ये त्यांनी स्वतःला बांधून ठेवले असते तर अनेक लोकांच्यापर्यंत त्यांचे शास्त्रीय गायन आणि त्यांच्या जोडीला उप शास्त्रीय गायन आणि उप शास्त्रीय गायनाच्या बरोबरच सुगम संगीताचे गायन, ज्याला आपण पक्वान्न म्हणू, ती प्रचंड मेजवानी भारतीय लोकांसमोर पोहोचली नसती. लोकांच्या विषयी विशेषतः गायन क्षेत्रामध्ये आलेल्या आपल्या प्रत्येक श्रोत्याची एकंदर आवड लक्षात घेऊन परफॉर्मन्स देणारा थोर असा गायक आपल्या पिढीमध्ये पहायला मिळाला आहे. त्यांना भारतरत्न पुरस्कार मिळाला आहे. मनापासून आनंद व्यक्त करावा अशी ही घटना आहे. मनापासून अभिनंदन करावे अशी ही घटना आहे. अभिनंदनाच्या बरोबरच त्यांना उत्तम आयुरारोग्य ईश्वराने द्यावे अशीही प्रार्थना मी करतो आणि माझे दोन शब्द पूर्ण करतो.

.....

श्री.अरुण गुजराथी (विधानसभेने निवडलेले) : सन्माननीय सभापती महोदय, पंडित भीमसेन जोशी हे संगीत क्षेत्रातील फार मोठे नाव. नाव लौकिक असलेले नाव. कीर्ति असलेले नाव. त्यांना भारतरत्न पुरस्कार मिळाला. त्यासंबंधातील प्रस्ताव सभागृहाचे नेते माननीय श्री.छगन भुजबळ साहेब यांनी मांडला आहे. हा पुरस्कार पंडित भीमसेन जोशी यांना मिळाला आहे, असे मला वाटत नाही. तो संगीताला मिळालेला पुरस्कार आहे. तो स्वरांना मिळालेला पुरस्कार आहे. स्वर हा पंडितजींचा श्वास आहे. संगीत क्षेत्रामध्ये रियाज, तालिम, हे दोन शब्द फार चांगल्या पद्धतीने वापरले जातात. तिथे प्रॅक्टिस कोणी म्हणत नाही. रियाज म्हटला जातो, तालिम म्हटली जाते. रियाज, तालिम अनेक वर्षे केल्यानंतर पंडितजींनी स्वतःचे घराणे निर्माण केले. किराणा घराण्याचे म्हणून ते ओळखले जातात. जशी राजकारणात घराणी असतात, तशी संगीतात घराणी आहेत. ग्वाल्हेर घराणे, किराणा घराणे. पण शेवटी आजच्या काळामध्ये ते किराणा घराण्याचे आहेत असे म्हणण्यापेक्षा मी असे म्हणेन की, त्यांनी स्वतःचे पंडित भीमसेन जोशी असे घराणे निर्माण केले आहे. मघा आपण म्हणाला की, ख्याल गायकीमध्ये त्यांनी एक आदर्श निर्माण केला आहे. ख्याल गायकीमध्ये गाणे कठीण असते. त्यापेक्षा ते ऐकणे कठीण असते. चार ओळी, चार शब्द ज्यावेळी चार-चार तास म्हटले जातात त्यावेळी एक वेळा घेतलेला स्वर किंवा आलाप दुसऱ्यांदा पुन्हा घेतले जात नाहीत. ख्याल गायकीमध्ये स्वरांचे मिश्रण फार वेगळ्या पद्धतीने करावे लागते. किराणा घराण्यामध्ये स्वरांच्या संदर्भात वेगळी अशी बैठक पंडितजींनी निर्माण केली आहे. आपण पंडित भीमसेन जोशी यांचा 50-60 वर्षातील रियाज पाहिला तर त्यांनी स्वरांची वेगळी बैठक निर्माण केली हे आपल्या सहज लक्षात येईल. पंडित भीमसेन जोशी यांना स्वरांचा वारसा आईकडून मिळाला. त्यांची आई भजन म्हणायची. त्या व्यतिरिक्त कुठलाही वारसा नाही. मघा आपण सांगितले की, सवाई गंधर्व यांच्या माध्यमातून पंडितजींनी गायकीचे शिक्षण घेतले.

यानंतर श्री.गायकवाड...

श्री.अरुण गुजराथी ..

त्यामुळे ते केवळ ख्यालच नाही तर तुमरीसुध्दा गायला लागले. तुमरीला एक नखरा असतो, तुमरीमध्ये एक दर्द असतो म्हणूनच ख्याल गायन किंवा तुमरी गायन यानंतर त्यांनी "संतवाणी"मध्ये नाव लौकिक कमावले होते. त्यांची संतवाणी इतकी लोकप्रिय झाली होती की, भीमसेन जोशी यांची संतवाणी म्हटल्यानंतर हजारो नव्हे तर लाखोच्या संख्येने रसिक एकत्र बसून त्यांच्या संतवाणीचा आस्वाद घेत होते. पंडित भीमसेन जोशी यांना "भारत रत्न" पुरस्कार मिळालेला आहे तो पुरस्कार संगीताला मिळालेला आहे, " साहित्य ,संगीत, कला विहिना, साक्षात पशु पुच्छ विशाण हीना: " कला क्षेत्राविषयी अनेक लोकांना आवड असते, कला क्षेत्रातील अनेक लोकांना अशा प्रकारचे पदम् अवॉर्डस मिळत असतात. परंतु संगीत क्षेत्रातील फार कमी व्यक्तित्ना अशा प्रकारचे अवॉर्डस् मिळालेले आहेत. पंडित भीमसेन जोशी यांना "भारतरत्न" हा पुरस्कार मिळालेला आहे त्यामुळे पंडित भीमसेन जोशी यांचा जसा गौरव आहे, तसाच हा गौरव स्वरांचा , संगीताचा व महाराष्ट्र राज्याचासुध्दा आहे असे मी मानतो. पंडित भीमसेन जोशी यांना भारतरत्न पुरस्कार मिळाल्याबद्दल त्यांचे अभिनंदन करणारा जो प्रस्ताव सभागृहाच्या नेत्यांनी मांडला त्याला माननीय विरोधी पक्ष नेत्यांनी पाठिंबा दिला आहे. त्या प्रस्तावाला सभागृहातील सर्व सन्माननीय सदस्यांचा पाठिंबा आहे.पंडित भीमसेन जोशी यांचे उर्वरित आयुष्य सुख, समृध्दी व आरोग्यपूर्ण जावो अशी मी परमेश्वराकडे प्रार्थना करतो आणि माझे भाषण संपवितो.

श्री.उल्हास पवार (विधान सभेने निवडलेले): माननीय सभापती महोदय, पंडित भीमसेन जोशी यांना "भारत रत्न" पुरस्कार मिळाल्याबद्दल त्यांचे अभिनंदन करणारा प्रस्ताव सभागृहाचे नेते व सन्माननीय उप मुख्यमंत्री श्री. छगन भुजबळ यांनी मांडला आहे त्याला अनुमोदन देण्यासाठी आणि या प्रस्तावावरील चर्चेत सहभागी होऊन त्यांच्याबद्दल माझ्या मनात असलेला आदर व्यक्त करण्यासाठी मी या ठिकाणी उभा आहे.

सभापती महोदय, पंडित भीमसेन जोशी यांना "भारत रत्न" हा पुरस्कार मिळाल्याबद्दल त्यांचे अभिनंदन करणारा प्रस्ताव या ठिकाणी एकमुखाने आपण मान्य करतो आहोत याबद्दल सर्व प्रथम मी शासनाचे , सभागृहाचे अभिनंदन करतो. पंडित भीमसेन जोशी यांना आणि संगीताला दिलेली ही एक मानवंदना आहे असे मी समजतो. महान स्वरभास्कर पंडित भीमसेन जोशी यांचा आणि माझा प्रदीर्घ असा परिचय आहे, ही माझ्या भाग्याची गोष्ट आहे. भारतातील अभिजात शास्त्रीय संगीत क्षेत्रात भारतात अनेक महान गायक होऊन गेलेले आहेत. बाल गंधर्व, छोटा गंधर्व, महाराष्ट्र गंधर्व, स्वरगंधर्व, संगीतसूर्य अशा उपाधींनी आपण या सर्व गायकांना ओळखतो आताच सन्माननीय सदस्य श्री.अरुण गुजराथी तसेच सन्माननीय सदस्य श्री.दिवाकर रावते यांनी भारतीय अभिजात शास्त्रीय संगीत, उप शास्त्रीय संगीताच्या संदर्भात पंडित भीमसेन जोशी यांच्या गायकीबद्दलचा उल्लेख केला तसेच आताच सन्माननीय सदस्य प्रा. बी.टी.देशमुख यांनी पंडित भीमसेन जोशी यांच्या सुगम संगीताच्या संदर्भात उल्लेख केला आहे. भारतीय अभिजात शास्त्रीय संगीताची आवड आणि गोडी सर्व सामान्य माणसाला नसतांना, त्याला त्यासंबंधीचे साखोल ज्ञान नसतांनासुद्धा त्या संगीताची गोडी आणि आवड त्याच्या कानापर्यंत, मनापर्यंत पोहोचविण्याचे महान सामर्थ्यशाली काम पंडित भीमसेन जोशी यांनी केले आहे.

सभापती महोदय, सान्माननीय सदस्य श्री अरुण गुजराथी यांनी सांगितल्याप्रमाणे पंडित भीमसेन जोशी हे किराणा घराण्यातले आहेत. किराणा घराण्याची अद्वितीय अशी एक परंपरा आहे. मिरज येथील दर्ग्यावर पैगंबरवासी खॉ साहेब अब्दुल करीम खान यांची गायन सेवा होत असावयाची . त्यांचा जो बंगला होता तो "गवई बंगला" म्हणूनच मिरजेमध्ये ओळखला जात होता. अशा प्रकारे खॉ साहेब अब्दुल करीम खान यांनी तसेच त्यांच्या पत्नी गौहर जान यांनी किराणा घराण्याची गायकी अजरामर केली होती. आज सुद्धा मिरज येथे जो महोत्सव होतो तो संपूर्ण

3..

भारतभर प्रसिध्द असून तो सर्वाना परिचित आहे. किराणा घराण्याची गायकी कै. सवाई गंधर्व यांच्याकडून आत्मसात करीत असतांना त्या गुरुंची आठवण म्हणून गेली 50 वर्षे सवाई गंधर्व संगीत महोत्सव पुण्यात भरविला जातो आणि या महोत्सवासाठी केवळ भारतातीलच नव्हे तर परदेशातूनही अनेक जाणकार व रसिक येथे येतात हे माझ्या डोळ्यांनी पाहिलेले आहे. गेली 30 - 35 वर्षे सवाई गंधर्व महोत्सवाला न चुकता जाणारा एक संगीत रसिक म्हणून मी आपणाला अत्यंत विनम्रपणे सांगू इच्छितो . पंडित भीमसेन जोशी यांचे वय 86 वर्षांचे असून त्यांच्यावर तीन चार आजारांचे मोठे आघात झाले आहेत. त्यांच्या मेंदूची दोन ऑपरेशन्स अत्यंत नामवंत डॉक्टरांनी केली होती. त्यातील एक ऑपरेशन 1995 साली झाले होते त्यावेळी पंडित भीमसेन जोशी पुन्हा गातील किंवा नाही अशी शंका प्रत्येकाच्या मनामध्ये होती परंतु आत्मबळ, संगीतावर असलेले प्रेम आणि ईश्वरावर असलेली अतूट श्रध्दा यामुळे ते गात आहेत. मला आठवते की, संत शिरोमणी ज्ञानेश्वर महाराजांच्या संजीवन समाधीला 1996 साली 700 वर्षे पूर्ण झाली होती.

नतर श्री.सुंबरे

श्री. उल्हास पवार

आणि तो सोहळा आळंदीच्या इंद्रायणीच्या काठावर साजरा होत असताना त्याला जोडूनच या निमित्ताने त्या ठिकाणी साहित्य संमेलन भरविण्याची कल्पना आम्ही मांडली आणि अखिल भारतीय साहित्य महामंडळाला आम्ही तशी विनंती केली व आमच्या त्या विनंतीला महामंडळकडून मान्यताही मिळाली. सुदैवाने त्या साहित्य संमेलनाचा मी कार्याध्यक्ष होतो व उद्घाटक श्रीमती लता मंगेशकर होत्या, तसेच अध्यक्ष म्हणून ज्येष्ठ कवयित्री श्रीमती शांताबाई शेळके या होत्या व मावळते अध्यक्ष ज्येष्ठ कवि श्री.नारायण सुर्वे हे होते. मला आठवते की, त्यावेळी डोक्याचे ऑपरेशन झालेले असल्यामुळे गाऊ शकतील की नाही अशी विकलांग अवस्था पं.भीमसेन जोशी यांची झाली होती. पण असे असतानाही त्यांनी आम्हाला निरोप पाठविला की, त्या साहित्य संमेलनामध्ये मी गाणार आहे. डोक्याचे ऑपरेशन झालेले असताना पं.भीमसेन जोशी हे आळंदीला आले. तेव्हा त्या ठिकाणी 50 हजारापेक्षा देखील अधिक जनसमुदाय पं. भीमसेन जोशी यांची संतवाणी ऐकण्यासाठी उपस्थित होता. त्यांच्या अशा कार्यक्रमांमध्ये नियमित निवेदन करणारे असे अनेक नामवंत लोक असायचे, उदा. कवि वसंत बापट यांच्या सारखी अनेक नामवंत मंडळी त्यांच्या अशा कार्यक्रमांमध्ये निवेदने आणि निरूपणे करीत असत. पण त्या दिवशी त्यापैकी कुणीही नव्हते. माझ्या भाग्याचा क्षण मी आपल्याला येथे सांगू इच्छितो की, त्या दिवशी पंडितजींनी मला सांगितले की, उल्हास, मी जी येथे संतवाणी सादर करणार आहे त्याची नामावली तू सांगशील का ? तूच ही नामावली सांग. त्यासाठी ही यादी मी तुला देतो. असे म्हणून त्यांनी माझ्या हातामध्ये एक यादी दिली. मी त्यांच्या शेजारी त्या व्यासपीठावर बसलो. त्यानंतर नेमके काय झाले ते मला माहिती नाही. पण स्थानमहात्म्य म्हणूनही असेल., संतशिरोमणी ज्ञानेश्वर महाराजांची संजीवन समाधीचा परिसर, इंद्रायणीचा काठ, हाकेच्या अंतरावर तुकोबा, अशा त्या ठिकाणी व्यासपीठावर मी पंडित भीमसेन जोशींच्या शेजारी बसलो आणि केवळ क्रमवारी न सांगता त्या ठिकाणी जय जय रामकृष्ण हरि या मंत्रापासून, नामगजरापासून मी निरूपण करायला सुरुवात केली. मी केलेले ते निरूपण पंडितजींना इतके आवडले की, प्रत्येक अभंगाच्या वेळी पंडितजी दाद देत होते. त्यांच्या पत्नी आणि त्यांनी त्यावेळी माझ्या निरूपणाला दिलेली दाद आजही माझ्या चांगलीच आठवणीत आहे. त्यांच्या शेजारी बसून मी निरूपण सांगत होतो. त्याचे अनेक फोटोही माझ्यापाशी आहेत. माझ्या जीवनातील ती एक अतिशय महत्त्वाची आठवण आहे. तो संपूर्ण संतवाणीचा कार्यक्रम

.... पी 2 ...

श्री. उल्हास पवार

झाल्यानंतर त्यांनी माझ्या पाठीवर जी शाबासकीची थाप मारली, मी त्यांच्या तेव्हा शेजारी बसलो होतो, माझ्या पलिकडच्या हाताला माननीय हरिभक्त परायण श्री.बाळासाहेब भारदे आणि डाव्या हाताला साकरे महाराज होते व त्यांच्या शेजारी वारकरी संप्रदायातील एक फार मोठे पखवाज वादक पद्मश्री शंकरबापू आपेगावकर ही सगळी मंडळी बसलेली होती. थोडक्यात सांगावयाचे म्हणजे पं. भीमसेन जोशींच्या अनेक संतवाणीच्या मैफिली ऐकण्याची संधी मला मिळालेली आहे. सवाई गंधर्व महोत्सवातील एक आठवण मी आपल्याला सांगू इच्छितो की, ज्यातून हा माणूस मनाने किती मोठा होता हे आपल्याला समजून येईल. एवढा महान संगीतसूर्य, स्वरभास्कर परंतु जमिनीवर असलेला आणि सर्वसामान्य रसिकांवर आता सांगितल्याप्रमाणे मनापासून प्रेम करणारा असा हा महान कलावंत. म्हणून त्यांना अभिवादन करताना मला या क्षणाला जो आनंद वाटतो आहे. आता हल्ली सुप्रीम कोर्टाच्या निर्णयामुळे रात्री 10 वाजता गायन बंद करावे लागते., पण पूर्वीचा काळ वेगळा होता की ज्या काळात अगदी पहाटेपर्यंत, अगदी सकाळच्या 9 वाजेपर्यंत गायनाच्या मैफिली चालायच्या. रात्रभर हजारो माणसे त्यांच्या गानकलेचा आस्वाद घेण्यासाठी मंडपात बसलेली असायची. सांगण्याचा मुद्दा हा आहे की, सवाई गंधर्व महोत्सवाच्या वेळी स्वतः पंडित भीमसेन जोशी यांनी सुप्रीम कोर्टाला एक विनंती अर्ज केला की, या अशा गायन महोत्सवाच्या बाबतीत तरी आपण अभ्यास करून ही वेळची मर्यादा जी घालून दिली आहे ती शिथिल करावी. कारण रात्री 10 वाजल्यानंतर मध्यरात्री, पहाटेच्या काळात जे राग गायचे असतात त्या रागांतून मिळणारा सगळा आनंद आणि गंमतच या मर्यादेमुळे नाहीशी होत आहे. परंतु दुर्दैवाने त्यांची ती विनंत काही सुप्रीम कोर्टाकडून मान्य होऊ शकली नाही. मी आपल्याला सांगू इच्छितो की, त्या ठिकाणी संतवाणीचा कार्यक्रम किंवा सवाई गंधर्व महोत्सवाचा कार्यक्रम केल्यानंतर त्या कार्यक्रमांमध्ये समारोप करताना सर्वात शेवटी पं.भीमसेन जोशी गायला बसायचे. त्यांच्या अगोदर पं. फिरोज दस्तूर हे गायचे. हेही किराणा घराण्याचे खास गायक होते. तसेच या घराण्याचे पं. अब्दुल करीम खाँ यांचे नाव घेतले, तसेच गंगूबाई हनगल, मल्लिकार्जुन मन्सूर, बसवराज राजगुरु अशी अनेक नामवंत गायक या किराणा घराण्याचे होते. तर त्या कार्यक्रमांमध्ये समारोपाच्या वेळी, सर्वात शेवटी पं. भीमसेन जोशी गायला बसायचे. त्यांच्या पूर्वी पं. फिरोज दस्तूर हे गायचे. त्यांच्यानंतर डॉ. वसंतराव देशपांडे हेही आपले गायन सादर करायचे. ही दोन्ही स्वभावाने अत्यंत

..... पी 3 ...

श्री.उल्हास पवार...

मिष्किल, अत्यंत विनोदी असे होते. एक तर मैफिल अशी होती की मला आजही ती आठवते. सवाई गंधर्व महोत्सवातील ती एक मैफिल होती. पंडितजी बसलेले आहेत. सकाळचे 6 वाजून गेले आहेत. अशा वेळेस डॉ.वसंतराव देशपांडे गायला बसले आणि त्यांना साथ देण्यासाठी स्वतः श्री.पु.ल.देशपांडे हे हर्मोनियमवर बसले होते, बरोबर गुलाम रसूल खाँ यांचा तबला होता. ती मैफिल अशी काही रंगली की, त्यानंतर स्वतः गाण्याला सुरुवात करण्यापूर्वी पं. भीमसेन जोशींनी डॉ. वसंतराव देशपांडे यांचा गौरव केला आणि नंतर आपल्या गाण्यास सुरुवात केली. त्यांचे गायन संपले आणि सकाळी 9 वाजता ती मैफिल संपली. आम्ही त्यांना विचारून निघालो. आम्ही त्यांना 'अण्णा' म्हणायचो. त्यांना म्हटले, अण्णा आम्ही निघालो. तर आम्हाला ते म्हणाले की, कुणी लगेच जायचे नाही. बदामाचा गरम गरम शिरा केलेला आहे, तो खाऊनच सगळ्यांनी जायचे आहे. मग आम्हाला, एका सामान्य रसिकाला बरोबर घेऊन, सगळ्या गोष्टींमध्ये सहभागी करून घेणे ही पं.भीमसेन जोशी यांच्या मनाची उंची आणि स्वभाव अगदी जवळून पाहण्याची संधी मला मिळाली आहे. ज्यांचा आता आपण उल्लेख केला की, सवाई गंधर्व महोत्सवाच्या निमित्ताने त्यांनी स्थापन केलेली जी आर्य संगीत मंडळी आहे, ती पुण्याला गणेश खिंड मार्गावर एलआयसी च्या समोर जी नवीन इमारत बांधलेली आहे तिचे उद्घाटन नुकतेच झालेले आहे, त्या इमारतीत ही संस्था आहे. त्या ठिकाणी नवोदित, चांगल्या मुलांना चांगले शिक्षण द्यावे ही पं.भीमसेन जोशी यांची कल्पना आहे. ...

(यानंतर श्री. सरफरे क्यू 1 ..

श्री. उल्हास पवार...

आणि म्हणून त्या आर्य संगीत मंडळीचा जागेसंबंधी एक प्रश्न होता. म्हणून त्यांनी मला निरोप देऊन घरी बोलाविले. आणि मला सांगितले की, उल्हास आपल्याला माननीय मुख्यमंत्र्यांना भेटावयाचे आहे. त्यावेळी माननीय श्री. विलासराव देशमुख हे मुख्यमंत्री होते. आर्य संगीत मंडळीचे आपणाकडे एक काम असल्यामुळे अण्णांनी आपणास भेटण्याची इच्छा व्यक्त केली आहे तेव्हा आपण त्यांना भेटण्यास वेळ द्यावी., असे मी माननीय श्री. विलासराव देशमुख यांना सांगितले. माननीय श्री. विलासराव देशमुख म्हणाले की, हा महान माणूस आहे. त्यांना इकडे बोलाविण्यापेक्षा आपण त्यांच्या घरी जावू. त्यानंतर माननीय मुख्यमंत्री पुण्याला माझ्याबरोबर त्यांच्या घरी आले. आम्ही त्यांच्या घरी अर्धा तास बसलो. आणि आर्य संगीत मंडळीचे जेवढे काही प्रश्न होते ते सर्व समजावून घेतले. ही सन 2002 च्या अगोदरची गोष्ट आहे. त्यानंतर आता माननीय उपमुख्यमंत्र्यांनी उल्लेख केल्याप्रमाणे सन 2002 ला पं. भीमसेन जोशी यांना "महाराष्ट्र भूषण" हा पुरस्कार रंगभवन, धोबीतलाव याठिकाणी देण्यासाठी एक अत्यंत अप्रतिम असा कार्यक्रम झाला. कोर्टाने आज त्या रंगभवन, धोबीतलाव येथे होणारे सर्व कार्यक्रम बंद करून टाकले आहेत. संगीत आणि कला क्षेत्रातील रसिकांना काही गोष्टींमुळे अडचण होईल अशाप्रकारच्या या गोष्टी निर्माण करण्यात आल्या आहेत. अशाप्रकारे रंगभवन येथे होत असलेले कला महोत्सव इत्यादी कार्यक्रम बंद झाले आहेत. पं. भीमसेन जोशी यांना "महाराष्ट्र भूषण" पुरस्कार अर्पण करणाऱ्या त्या कार्यक्रमांमध्ये धारवाड विद्यापीठातील संगीताचे प्रमुख व्यंकटेश यांचे गायन झाले होते. या सर्व गोष्टींची आठवण मला आज या ठिकाणी होत आहे.

सभापती महोदय, 1992 साली ज्ञानेश्वरीचा सप्त शताब्दी सोहळा पैठण येथे साजरा झाला. त्या सोहळ्यामध्ये 1 लाख जनसमुदायासमोर पं. भीमसेन जोशी यांची संतवाणी झाली. त्याचे निरूपण करण्याची मला संधी मिळाली. ते निरूपण ऐकल्यानंतर श्री. दत्ता मारुलकर नावाचे एक मोठे संगीत समीक्षक होते त्यांनी दै. लोकसत्तामध्ये त्यावेळी माझ्यावर एक परिच्छेद लिहिला. आणि माझा गौरव केला. आज ते हयात नाहीत, त्यांचे निधन झाले आहे. त्यांनी अनेक पुस्तके लिहिली आहेत. पं. भीमसेन जोशी यांच्या संतवाणीचे निरूपण केल्यानंतर तो आनंदाचा क्षण याठिकाणी व्यक्त करण्याची माझ्या आयुष्यातील संधी मला मिळत आहे.

DGS/ ST/ SBT/

श्री. उल्हास पवार...

सभापती महोदय, मी आपणास सांगू इच्छितो की, केंद्रीय माहिती व नभोवाणी मंत्री माननीय श्री. प्रियरंजनदास मुन्शी हे आज आजारी आहेत. ते अत्यंत रसिक व उत्तम गायक आहेत. ते उत्तम तबला वाजवतात. त्यांच्याबरोबर आम्ही पं. भीमसेन जोशी यांच्या घरी जावून आकाशवाणीच्या वतीने आणि केंद्र सरकारच्या वतीने त्यांचा गौरव केला. माननीय विरोधी पक्षनेत्यांनी सांगितल्याप्रमाणे 1952 सालापूर्वीचे पं. भीमसेन जोशी यांनी गायलेले वेगवेगळे राग आणि ख्याल आहेत. परवा मी माननीय श्री. विलासराव देशमुख आणि माननीय उप मुख्यमंत्र्यांबरोबर त्यांना भेटावयास गेलो. त्यावेळी ते आमच्याबरोबर बोलण्यापूर्वी अविकलांग अवस्थेत सुध्दा मालकंस रागाचे स्वर आळवत होते, हे मी प्रत्यक्ष त्याठिकाणी जाऊन पाहिले आहे. आपण याठिकाणी सवाई गंधर्व आणि हवाई गंधर्व असा उल्लेख केला. मी आपणास सांगू इच्छितो की, पं. भीमसेन जोशी यांच्या गाडीला ड्रायव्हर क्वचितच असायचा. अशावेळी पं. भीमसेन जोशी यांनी त्यांच्या निळ्या रंगाच्या इंपाला गाडीचे 500-500 मैल न थकता, न थांबता ड्रायव्हिंग केले आहे. आणि विशेष म्हणजे ड्रायव्हिंग केल्यानंतर सुध्दा ते गायला बसले आहेत. अशाप्रकारच्या मैफिली देखील या देशातील अनेकांनी पाहिल्या आहेत. माननीय श्री. प्रियरंजनदास मुन्शी आम्हाला सांगायचे की, पं. भीमसेन जोशी ज्या ज्यावेळी कलक त्याला यायचे त्या त्यावेळी पोलीस बंदोबस्त ठेवावा लागायचा, इतकी प्रचंड गर्दी पं. भीमसेन जोशी यांचे गाणे ऐकण्यासाठी व्हायची. असा हा अतिशय मनाचा मोठा दिलदार असलेला माणूस. श्रीनिवास जोशी हे त्यांचे चिरंजीव आहेत. ते सुध्दा उत्तम गातात त्याबरोबर ते उत्तम इंजिनियर देखील आहेत. त्यांनी देखील एक गाण्याची मैफिल सुरु केली आहे. उत्तम गायक म्हणून ते देखील प्रसिध्द आहेत.

सभापती महोदय, सभागृहामध्ये मांडण्यात आलेल्या या अभिनंदनाच्या प्रस्तावावर मला बोलण्याची ही संधी मिळत आहे त्याबद्दल मी महाराष्ट्र सरकारचे अभिनंदन करतो. तसेच, या सभागृहाच्या नेत्यांचे देखील याठिकाणी आभार मानतो. पं. भीमसेन जोशी यांना "भारतरत्न" हा पुरस्कार मिळाल्यानंतर राज्य सरकारच्या वतीने त्यांच्या नावाने एक शिष्यवृत्ती देण्याकरिता 30 लाख रुपये दरवर्षी टप्प्या-टप्प्याने खर्च करण्याचा निर्णय राज्य सरकारने घेतला आहे. आर्य संगीत मंडळीच्या माध्यमातून पं. भीमसेन जोशी यांच्या नावाने नवोदित कलाकारांना दोन-तीन वर्षे

क्यू3/-

DGS/ ST/ SBT/

श्री. उल्हास पवार...

टप्प्या-टप्प्याने शिष्यवृत्ती देऊन त्यांची गायकी, त्यांचे भारतीय अभिजात संगीत, शास्त्रीय संगीत नवोदितांपर्यंत पोहोचावे आणि त्या शिष्यवृत्तीमधून उत्तम गायक तयार व्हावेत असा निर्णय शासनाने घेतला आहे. हा अभिनंदनाचा प्रस्ताव याठिकाणी मांडीत असतांना मी अत्यंत नम्रपणे निवेदन करतो की, पं. भीमसेन जोशी यांच्यावर जितके बोलावे तितके थोडे आहे. त्यांच्या कुटुंबियांचा मी याठिकाणी उल्लेख करतो. त्यांच्या घरची सर्व मंडळी अतिशय उत्तम स्वभावाची आहेत. त्यांच्याबरोबर गप्पा करणे, एखाद्याची खिल्ली उडविणे, गंमत करणे आणि त्यांचे विनोद ऐकणे हा सुध्दा एक गंमतीचा भाग आहे. याठिकाणी त्यांच्या अनेक अभंगांचा उल्लेख झाला. त्यांचा मी याठिकाणी उल्लेख करू इच्छित नाही. परंतु माननीय सदस्य प्रा. बी.टी. देशमुख यांना मी मुद्दाम सांगतो की, संत गाडगे महाराजांच्या जीवनावर डॅडी देशमुखांनी एक चित्रपट तयार केला होता. त्यामध्ये "विठ्ठलाच्या पायी थरारली वीट" या त्यांच्या शेवटच्या भैरवीच्या गीताला राम कदम यांनी संगीत दिले आहे. राम कदम हे सुध्दा मिरजेचे व किराणा घराण्याचे होते. ते कॅरोनेट वाजवायचे. त्यांनी सुध्दा पं. अब्दुल करीम खाँ साहेबांकडून शिक्षण घेतले होते. पं. भीमसेन जोशी यांनी राम कदम यांच्या संगीत नियोजनाखाली संत गाडगे बाबा या चित्रपटामध्ये ही भैरवी गायली आहे. ती भैरवी आज सुध्दा अतिशय लोकप्रिय झाली आहे.

(यानंतर सौ.रणदिवे)

म्हणून त्यांचे अभिनंदन करीत असताना, मग ते श्री.माधव कुडी असतील, श्री.उपेंद्र भट असतील, श्री.राठोड असतील, श्री.श्रीनिवास जोशी असतील, ही पुढच्या पिढीतील जी मंडळी आहेत, त्या सगळ्या मंडळींना मी शुभेच्छा देतो. सवाई गंधर्वांचे नातू माननीय वामनराव देशपांडे, जे आज हयात नाहीत. पण त्यांचे पणतू श्री.सत्यशील देशपांडे, श्री.श्रीकांत देशपांडे हे ती परंपरा चालवित आहेत. त्यांच्या घरी मला पंडित भीमसेन जोशींच्या, अण्णांच्या मेफिली ऐकण्याची भरपूर संधी मिळालेली आहे. त्यांचा सहवास लाभलेला आहे आणि त्यांचा आर्शिवाद लाभलेला आहे म्हणून अशा महान गायकाला "भारतरत्न" पुरस्कार प्राप्त झालेला आहे, त्याबद्दल आपण सर्वजण त्यांच्या अभिनंदनाचा प्रस्ताव मंजूर करीत असताना त्यामध्ये केवळ महाराष्ट्र राज्यातीलच नव्हेतर देशातील सगळी जनता सहभागी झालेली आहे एवढेच मी विनम्रपणे सांगू इच्छितो.

सभापती महोदय, माझ्या शब्दांना विराम देण्यापूर्वी मी आणखी असे सांगू इच्छितो की, पंडित भीमसेन जोशी यांनी देशातील अनेक आकाशवाणी केंद्रांवर शासकीय नोकरी देखील केलेली आहे. एकदा त्यांनी मला लखनौच्या रसूलनबाईची आठवण सांगितली होती. त्या फार मोठ्या गायिका होत्या. मला अण्णांनी असे सांगितले की, त्या सकाळी नाश्ता करताना 12-12 अंडी खात असत. मी ही गंमत का सांगतो ? तर पंडित भीमसेन जोशी असे म्हणाले की, गायकीसाठी देखील श्वास लागतो, ताकद लागते, छाती मजबूत लागते, तरच तुमचा आवाज हिमालयाच्या शिखरापर्यंत आणि पांडुरंगाच्या राऊळापर्यंत पोहोचू शकतो. हा ताकदीचा भाग आहे. म्हणून ते मला गमतीने म्हणाले की, रसूलनबाई नाशत्याच्या वेळी 12-12 अंडी खात होत्या. तसेच बडे गुलाम अली खॉं साहेबांना पाहिलेले आहे की, त्यांचा नाश्ता म्हणजे आमच्या नाशत्याच्या 1/4 असे आणि त्याच्या 4 पट, 5 पट खाणारी माणसे देखील मी पाहिलेली आहेत. पण ही माणसे संगीतामध्ये कुठेही मागे नव्हती. त्यांनी मला अशा खूप गमती-जमती सांगितल्या आहेत. मी पुन्हा एकदा त्यांचे अभिनंदन करतो, त्यांच्या अभिनंदनाच्या प्रस्तावामध्ये सहभागी होतो आणि माझ्या शब्दांना विराम देतो.

प्रा.सुरेश नवले (नामनियुक्त) : सभापती महोदय, या सद्नाचे सन्माननीय आणि आदरणीय नेते माननीय उप मुख्यमंत्री श्री.छगन भुजबळसाहेब यांनी पंडित भीमसेन जोशी यांना "भारतरत्न" हा देशातील सर्वोच्च पुरस्कार मिळाल्याबद्दल त्यांच्या अभिनंदनाचा प्रस्ताव मांडलेला आहे, त्याला पाठिंबा देण्यासाठी आणि माझे मत व्यक्त करण्यासाठी मी येथे उभा आहे.

सभापती महोदय, पंडित भीमसेन जोशी यांना "भारतरत्न" हा देशातील सर्वोच्च पुरस्कार मिळाल्यानंतर एका रसिकाची अशी प्रतिक्रिया आली होती की, "मलईगिरीच्या चंदनवनापासून हिमालयाच्या नंदनवनापर्यंत आनंदाचे तरंग उमटले." त्यांनी उभे आयुष्य स्वरांची पूजा केली, स्वरांच्या आराधनेमध्ये आपले सर्व आयुष्य वेचले आणि स्वरांच्या साधनेमध्ये ते आजही आपले जीवन जगत आहेत. त्यांचा जन्म कर्नाटक राज्यामध्ये झाला आणि पुण्यामध्ये आयुष्य स्थिरस्थावर झाले. ते सवाई गंधर्वांचे शिष्य होते. त्यांच्या मृत्यूनंतर त्यांनी पुणे येथे सवाई गंधर्व महोत्सव सुरु केला आणि आजही तो यज्ञ अखंडपणे सुरु आहे. या महोत्सवामध्ये देशोदेशीचे रसिक स्वतःची हजेरी लावतात.

सभापती महोदय, "माझे माहेर पंढरी....." असे म्हटल्यानंतर वारकऱ्यांना प्रत्यक्ष पांडुरंगाचे दर्शन घडते आणि वारकऱ्यांच्या पायात एक प्रकारचे बळ येते. महाराष्ट्रामध्ये आणि देशामध्ये पंडित भीमसेन जोशी यांचे लाखो, कोट्यावधी रसिक आहेत. श्रीमती लता मंगेशकर यांची अशी प्रतिक्रिया आहे की, "मी पंडित भीमसेन जोशी यांच्या शास्त्रीय संगीताची चाहती आहे." पार्श्वगायनाच्या क्षेत्रात ज्यांना "भारतरत्न" पुरस्कार प्राप्त झालेला आहे, त्या आदरणीय लतादिदींची ही प्रतिक्रिया म्हणजे "भारतरत्न" पुरस्काराचा सन्मान आहे.

यानंतर कु. थोरात....

श्री. सुरेश नवले...

"क्षेत्र विडुल तीर्थ विडुल, देह विडुल, देव पूजा विडुल" हे गायकीच्या क्षेत्रातील पंडित भीमसेन जोशी यांचे गीत अजरामर झालेले आहे. राजे-रजवाडे आणि संस्थानिकांच्या दिवानखान्यातील शास्त्रीय गान पध्दती सर्वसामान्यांपर्यंत आणण्याचे काम आदरणीय पंडित भीमसेन जोशी यांनी केलेले आहे. त्यामुळे चंद्र-सूर्य असेपर्यंत तानसेन आणि भीमसेन ही दोन्ही नावे रसिकांच्या हृदयसिंहासनावर अजरामर राहतील. मी मनापासून त्यांचे अभिनंदन करतो आणि स्वरांच्या सीमेवर उभ्या राहणा-या या चक्रवर्तीला मानाचा मुजरा करून माझे भाषण पूर्ण करतो.

श्री. मधुकर चव्हाण (मुंबई स्थानिक प्राधिकारी संस्था) : स्वरभास्कर पंडित भीमसेन जोशी यांच्या अभिनंदनाच्या प्रस्तावावर बोलत असताना सन्माननीय सदस्य श्री. रावते यांनी आताच याठिकाणी सांगितल्याप्रमाणे संगीतातील ज्ञान किंवा दर्दी, सुरांची, स्वरांची माहिती असेलेले आम्ही नाही. परंतु साधारणपणे कलाक्षेत्रामध्ये संगीत ही माणसाच्या आत्म्याला, माणसाच्या भाव विश्वासाला स्पर्श करून जाणारी गोष्ट आहे. संगीत हा जात, धर्म, पंथ याच्या पलीकडे जाऊन माणसाला स्वर्गातील आनंद प्राप्त करून देणारा एकमेव विषय आहे. या ठिकाणी उल्लेख करण्यात आला की, पूर्वी संगीत राजे-रजवाडे यांच्या महालापर्यंत मर्यादित असावयाचे आणि ब्रिटिशांच्या काळात ते संस्थानिकांपर्यंत मर्यादित असावयाचे. श्री. बिस्मिल्लाह खान यांना 'भारतरत्न' ही पदवी दिली आहे. हिंदू धर्मातील कोणत्याही मंगलकार्यात बिस्मिल्लाह खान यांच्या सनईच्या सुराने मांगल्याचे वातावरण निर्माण होते. संगीत, धर्माच्या सगळ्या भितीच्या पलीकडे जाऊन एका वेगळ्या वातावरणात घेऊन जाते. पंडित भीमसेन जोशी यांना ज्यावेळी 'भारतरत्न' ही पदवी मिळाली त्याकाळात वर्तमानपत्रात त्या विषयीच्या बातम्या आल्या त्यावरून केवळ महाराष्ट्रातच नाही, भारतातच नाही तर जगाच्यापाठीवर जेथे जेथे मराठी रसिक आहेत, भारतीय माणसे आहेत त्या सगळ्यांना मोठा आनंद झालेला आहे असे आपल्याला पहायला मिळेल. जीवनाला आनंद देणारी जी माध्यमे आहेत ती कष्टकरी, गरीबांच्या, सर्वसामान्यांच्या वाटयाला कधी आली नाहीत. परंतु संगीत हा श्रीमंतापासून झोपडीत राहणाऱ्या माणसापर्यंत समान आनंद देणारा विषय आहे. पंडित भीमसेन जोशींनी तुकाराम, ज्ञानेश्वर, सूरदास किंवा मिराबाईची मदुराभक्तीची गीते असतील ती स्वरबद्ध करून सर्वसामान्य माणसांपर्यंत नेऊन ठेवली. एचएमव्हीने लतादिदी आणि पंडित भीमसेन जोशी यांची 'रामकृष्ण गुणगान' ही एक कॅसेट नुकतीच प्रसिध्द केलेली आहे. प्रवासात गाडीमध्ये आपण एकटेच असताना जर ती सी.डी. लावली तर आपल्याला आपले सर्व सुख-दुःख विसरून आपण राम आणि कृष्णाच्या चरणी संगीताच्या माध्यमातून कधी विलीन झालो हे कळतच नाही. एखादा वक्ता आक्रमक असतो, प्रभावी असतो. आपल्या वक्तृत्वाने समोरच्या माणसाला प्रभावित करून आपलेसे करून घेतो. तसे पंडित भीमसेन जोशींचे कुठलेही गीत किंवा गाणे, ख्याल किंवा शास्त्रीय संगीत ऐकत असताना स्वर आपल्यावर आदळत आहेत असे वाटते. 'आदळणे' हा शब्द व्यजनात्मक आहे. कठोर आहे. परंतु हे स्वर आदळत असताना कुठेही कठोरता आढळत नाही.

..2..

श्री. मधुकर चव्हाण.....

संध्याकाळच्या वेळी आपल्याला एखादा मोरपिसाचा स्पर्श व्हावा किंवा वा-याने स्पर्श करावा अशा त-हेचा अतिशय स्वर्गीय आनंद त्या सूरामधून मिळतो. असे म्हणतात की, ते गात असताना एकदा त्यांच्या गुरुजींनी त्यांना अडकित्ता फेकून मारला आणि तो अडकित्ता त्यांच्या कपाळावर लागला. हल्लीच्या काळात गुरुजींनी एखादी पट्टी जरी मारली तरी त्या ठिकाणी नियमाचा भंग झाला, अमुक झाले असे म्हणून पालक लगेच त्या गुरुजींना जाब विचारायला जातात आणि तुम्हाला सायकॉलॉजी कळत नाही काय, तुम्हाला अमूक कळत नाही काय, ओणवे उभे केले तरी तुम्हाला कळत नाही काय? अशी विचारणा करण्यात येते. अशा प्रकारे गुरुजींनाच मारण्याची प्रवृत्ती निर्माण झालेली आहे.

यानंतर श्री. बरवड....

असुधारित प्रत / प्रसिद्धीसाठी

श्री. मधुकर चव्हाण

त्या ठिकाणी अडकित्ता फेकून मारल्यानंतर त्याची जखम बरी झाली पण ते व्रण म्हणजे माझी गुरुदक्षिणा आहे असे समजून अश्वत्थाम्यासारखी संगीतातील मिळालेली जखम तशीच ठेऊन ही जखम म्हणजे मला मिळालेली प्रेरणा आहे असे म्हणणारा शिष्य जगाच्या पाठीवर विरळाच असेल असे मला वाटते.

सभापती महोदय, महाराष्ट्र हा सगळ्यात भाग्यवान आहे. अनेक रत्ने या महाराष्ट्रात जन्माला आली की ज्यांना जनतेने भारतरत्न ही पदवी दिली आहे आणि शासकीय पदव्या सुध्दा मिळालेल्या आहेत. आताच सन्माननीय सदस्य श्री. दिवाकर रावते यांनी उल्लेख केल्याप्रमाणे परमपूज्य डॉ. बाबासाहेब आंबेडकर महाराष्ट्रातले. लता मंगेशकर महाराष्ट्रातल्या. कर्वे महाराष्ट्रातले. रतन टाटा महाराष्ट्रीयन आहेत. सन्माननीय सदस्य श्री. दिवाकर रावते यांनी बरोबर उल्लेख केला की, या महाराष्ट्राने नररत्ने निर्माण केली. स्वातंत्र्यवीर सावरकरांना भारतामध्ये भारतरत्न पदवी कधी मिळेल याची आम्ही वाट बघत आहोत. कारण या महाराष्ट्रामध्ये अनेक माणसे जन्माला आली. भीमसेन जोशी यांनी फार सुंदरपणे आपली प्रतिक्रिया व्यक्त केली आहे की, माझ्या किराणा घराण्याला ही पदवी मिळालेली आहे. किराणा हे पानीपत जवळ असलेले कर्णाचे गाव आहे. असे म्हणतात की, ज्यावेळी पंडित भीमसेन जोशी रेल्वेतून जात होते त्यावेळी त्यांचे गुरु मंगतराम त्यांना भेटले आणि ते असे म्हणाले की, मला एखादा मुखडा किंवा चार ओळी वगैरे ऐकवून दाखवतोस का ? तेव्हा त्यांनी 'पिया बिन नही आवत चैन' गायले. त्यांनी वर्णन करताना असे म्हटले की, ते असे गायले की खरोखरच त्या गीताच्या माध्यमातून आपल्या डोळ्यासमोर विरहिणी उभी केली. गीतामध्ये सामर्थ्य किती असते ? गीत रामायणामध्ये ग. दि. माडगूळकर यांच्या एका-एका शब्दाला सामर्थ्य कधी आले ? त्याला बाबूजींनी जे संगीत दिले त्या संगीतामधून ते सामर्थ्य आले. ग. दि. माडगूळकरांचे शब्द आणि बाबूजींचे संगीत यातून प्रत्यक्ष रामायण डोळ्यासमोर उभे राहावयाचे. त्यांनी संगीतामध्ये सीतेचे वर्णन केले आहे. प्रभू रामचंद्र आणि सीता यांच्या लग्नाचे त्यांनी फार सुंदर वर्णन केले आहे. प्रभू रामचंद्र हे इश्वाकू कुळातले सूर्यवंशी होते आणि सीतामाई म्हणजे जनकाला शेतकऱ्यांनी आपून दिलेली कन्या होती तर कोणी म्हणतात भूमीकन्या होती, त्यांच्या लग्नाच्या बाबतीत "आकाशाशी जडले नाते धरणी मातेचे, स्वयंवर झाले

...2...

श्री. मधुकर चव्हाण

सीतेचे" असे अतिशय सुंदर वर्णन केले आहे. "स्वयंवर झाले सीतेचे" हे व्याकरणातील चार शब्द बाबूजी गात असताना प्रत्यक्ष विवाहाचा प्रसंगच त्या ठिकाणी उभा केलेला असतो. तसेच भीमसेन जोशी यांच्या बाबतीत असे वर्णन केले आहे की, मुखडा गात असताना एक विरहिणीच त्यांनी समोर उभी केली आहे. "रम्य ही स्वर्गाहुनी लंका" हे गीत जर आजही आपण ऐकले तर आपल्याला असे वाटते की, त्या ठिकाणी कशी लक्ष्मी आहे, सागर कसे तिचे पाय धूत आहे याचे वर्णन जणूकाही रावण करीत आहे. आपण सरळ वाचले तर व्याकरणातील शब्द वाटतील. पण हेच शब्द जेव्हा भीमसेन जोशी यांनी संगीतबद्ध केले त्यावेळेला त्याला एक मोठा अर्थ प्राप्त झाला. कारण गीतकार, संगीतकार आणि गायक या तिघांचा ज्यावेळी मेळ होतो त्यावेळी त्याच्यातून अभूतपूर्व अशात-हेचे अभिजात संगीत निर्माण होत असते. सभापती महोदय, त्यांनी पाणी सुद्धा भरले. एक-एक, दीड-दीड किलोमीटर दूर जाऊन आपल्या गुरुच्या घरी हंडा भरून पाणी आणले होते. म्हणजे कोणतीही साधना गुरुची सेवा केल्याशिवाय मिळत नसते. पूर्वी तर सगळ्या गोष्टी राजाश्रयानेच चालल्या होत्या. तानसेन असेल, बैजू बावरा असेल. असे जे अजरामर गायक जगाच्या पाठीवर होऊन गेले, त्या संगीतामध्ये आपण पाहिले असेल की, त्यामध्ये त्यांची फार मोठी तपश्चर्या होती. 50 वर्षे संगीताची सेवा केली. मला असे वाटते की, माणसाच्या आयुष्यामध्ये माणसाना नुसती पोटाची भूक नसते. त्याचे एक भावनात्मक भावविश्व सुद्धा असते. भौतिक गरजांच्या पलीकडे एका वेगळ्या भावविश्वात घेऊन जाणारे विश्व असते. एखादे साहित्य वाचत असताना आपल्यासमोर एक वेगळे विश्व निर्माण होते. जसे छत्रपती शिवाजी महाराजांचे चरित्र बाबासाहेब पुरंदरे लिहित असताना किंवा म्हणत असताना शिवरायांचा सगळा प्रसंग साक्षात उभा राहात असतो तसे संगीत हे माणसाला सुखदुःखाच्या पलीकडे घेऊन जाणारे एकमेव क्षेत्र आहे. माणसाला सुखदुःखाच्या पलीकडे नेऊन परमेश्वराच्या चरणी लीन होऊन त्याच्या ठिकाणी एकरूप होण्याचे सामर्थ्य जर त्या ठिकाणी कोणाच्या सुरामध्ये आणि स्वरांमध्ये असेल तर ते म्हणजे ते सामर्थ्य लता दीदींमध्ये होते. ऐतिहासिक काळात तानसेनमध्ये आणि बैजू बावरामध्ये होते. पंडित भीमसेन जोशी यांना भारतरत्न पदवी मिळालेली आहे. सन्माननीय सदस्य श्री. रावते साहेब बरोबर म्हणाले की, काही वेळेला ती पदवी त्या माणसामुळे मोठी होते तर काही वेळा माणसे त्या

...3...

श्री. मधुकर चव्हाण

पदवीमुळे मोठी होतात. पण भारतरत्न ही जी पदवी आहे ती पंडित भीमसेन जोशी यांच्या गायकीला मिळालेली पदवी आहे. सभागृहाचे नेते श्री. छगनरावजी भुजबळ यांनी या ठिकाणी प्रस्ताव मांडलेला आहे. मला असे वाटते की, त्यांनी यावर अधिक बोलावे अशी माझी इच्छा होती. कारण तेही संगीताचे दर्दी आहेत. त्यांनी दोन-तीन चित्रपट काढलेले आहेत. मला माहित आहे की, ज्यावेळी त्यांचा पहिला सिनेमा आला त्यावेळी संगीतकाराच्या बाजूला बसून ही ओळ अशी नाही तर अशी पाहिजे असे सांगत असत. त्यांना आठवत नसेल पण मला माहित आहे. कारण त्यांची माहिती 'मार्मिक' मध्ये आली होती. त्यामुळे ते यावर अधिक बोलतील असे मला वाटले होते.

यानंतर श्री. शिगम.....

असुधारित प्रत / प्रसिद्धीसाठी नाही

(श्री. मधुकर चव्हाण...)

मी त्यांचेही अभिनंदन करतो. भारतरत्न पुरस्कार मिळालेल्या एका महान व्यक्तीच्या अभिनंदनाचा प्रस्ताव या ठिकाणी मांडला गेला आहे. मी एक आठवण सांगू इच्छितो. माननीय श्री. अटलबिहारी वाजपेयी यांची आणि पंडित भीमसेन जोशी यांची दाट मैत्री होती. एकदा श्री. अटलबिहारी वाजपेयी पुण्याला राजभवनावर आल्यानंतर आणि त्यांचे काम संपल्यानंतर ते श्री. प्रमोद महाजन यांना असे म्हणाले, "अभी समय है पंडितजी का कार्यक्रम लगाईये. " मग केवळ अर्धा-पारुण तास नाही तर जवळ जवळ अडीच तीन तास भीमसेन जोशी हे त्या ठिकाणी गात होते. श्री. अटलबिहारी वाजपेयी फर्माइश करीत होते आणि पंडित भीमसेन जोशी गात होते. असेही म्हणतात की, एकदा पुण्याच्या विमानतळावर दोघांची भेट झाली. त्यावेळी तेथील व्हीआयपी रुममध्ये कोणत्याही संगीत वाद्याविना त्यांनी श्री. अटलबिहारी वाजपेयींना दोन-तीन मुखडे ऐकून दाखविले. देशाच्या पंतप्रधानपदी असलेला एक रसिकराज आणि दुसरा भारतातील सगळ्या जनतेच्या हृदयातील स्वरभास्कर. असे म्हणतात की, हृदय आणि संगीत यांचे फार मोठे साधर्म्य आणि नाते आहे. काही रसिक डॉक्टर्स असे सांगतात की, ते जेव्हा हृदयाला स्टेथस्कोप लावतात त्यावेळी त्यामधून धड् धड् असे सप्तसूर बाहेर पडतात. भारतातील सर्व जनतेच्या हृदयात पंडित भीमसेन जोशी यांचे संगीत जाऊन पोहोचलेले आहे. त्यांच्याकडून अशीच संगीताची सेवा घडो,त्यांना उदंड आयुष्य लाभो अशी परमेश्वराजवळ प्रार्थना करुन मी त्यांच्या बदलच्या अभिनंदनाच्या ठरावाला पाठिंबा देतो आणि माझे भाषण संपवितो.

श्री. अरविंद सावंत (मुंबई स्थानिक प्राधिकारी संस्था) : सभागृहाचे नेते आदरणीय श्री. छगन भुजबळसाहेब यांनी पंडित भीमसेन जोशी यांच्या संदर्भात मांडलेल्या अभिनंदनाच्या प्रस्तावाला समर्थन देण्यासाठी मी उभा आहे.

सभापती महोदय, संगीतातील राग या शब्दाबद्दल आणि एकूणच संगीताबद्दल मला फार काही ज्ञान नाही. घरी वडील केव्हा तरी थोडंस गात असत, तबला वाजवत असत. ख्याल पेक्षा राग हा शब्द मला नेहमी भावत आला. त्याचे कारण असे की, राग या शब्दाचा अर्थ आणि त्याची अनुभूती वेगळीच असते. पण रागदारी म्हटले की संगीत वाटते. नुसता राग म्हटले की संताप व्यक्त होतो. मग त्या काळी कोणी ख्याल राग गायला लागले की कधी कधी संताप वाटायचा. हा संताप शब्द देखील तापाचा आविष्कार आहे. हा संताप, तापमान हे सुद्धा शरीराला आवश्यक असते. शरीर तसे उष्णच असते. परंतु असलेल्या उष्णतेपेक्षा तापमान अधिक वाढले की मग आपण ताप आला असे म्हणतो. या रागदारीची एक वेगळी लज्जत आम्हाला अनुभवायला मिळाली. काही कळत नव्हते. परंतु हा हा म्हणता सहज संतवाणी कानात गेली, अभंगवाणी कानात गेली. घरात केव्हा तरी देवाची पार्थना किंवा पूजा म्हणताना आरत्या होत असत. परंतु त्यातील मजा कळायला वेळ लागतो आणि रागदारी कळण्यासाठी खूप वेळ लागतो. पंडित भीमसेन जोशी यांची मैफिल ऐकण्याची फारशी संधी मिळाली नाही. मी तसाही भाग्यवान आहे कारण मला किशोरी अमोणकरांचे गाणे मैफिलीत बसून ऐकायला मिळाले. मला शहनाईवादकांचे वादन सुद्धा मैफिलीत बसून ऐकायला मिळाले. पंडित भीमसेन जोशी यांच्या संबंधी जेव्हा विषय निघतो त्यावेळी मला याचे आश्चर्य वाटते की, धारवाड जिल्ह्यातील गदग गावात जन्मलेला एक मुलगा आईने जेवणात तूप दिले नाही म्हणून रागाने भांडून घरातून बाहेर पडला आणि नंतर मुंबई पासून जालंधरपर्यन्त ट्रेनमधून जाताना गाऊन पैसे मिळवून जेवला. हा माणूस इतका मोठा होईल असे त्याकाळी कुणाला वाटले नसेल. ते पंडित भीमसेन जोशी हे आमच्या पिढीची पुण्याई आणि त्या पुण्याईत आम्ही अधिक भाग्यवान आहोत. कारण त्यांच्या बद्दल आम्हाला इथे बोलायला मिळतेय. त्यांच्या बद्दल बोलण्याची आमची लायकी आहे की नाही हे मला माहीत नाही आणि ती मान्यही करू इच्छित नाही. इतक्या थोर उत्तुंग व्यक्तिमत्त्वाबद्दल दोन शब्द बोलण्याची संधी आमच्या नशिबी यावी हे देखील आम्ही आमचे भाग्य समजतो. नादब्रह्माचा ब्रह्मर्षी या शब्दाची फोड करायची झाली तर ती अनाहात + नादब्रह्म अशी करता येईल आणि त्याचा ब्रह्मर्षी असे हे पंडित भीमसेन जोशी. नाव

..3..

(श्री. अरविंद सावंत...)

भीमसेन, आवाज भीमासारखा, गाणे भीमासारखे, संगीत भीमासारखे. नावात भीम, आवाजात भीम आणि संगीतातले भीम अशा भीमसेन जोशींची "तीर्थ विडुल, क्षेत्र विडुल" अशी अभंग वाणी ऐकताना भान हरपून जाते. मर्ढेकर हे कवी असून देखील असे सहजपणे म्हणायचे की, साहित्य ही भ्रष्ट कला आहे आणि संगीत ही विशुद्ध आणि सर्वश्रेष्ठ कला आहे. या सर्वश्रेष्ठ आणि विशुद्ध कलेचे उपासक पंडित भीमसेन जोशी याना "पद्मश्री", "पद्मभूषण", "पद्मविभूषण", "महाराष्ट्र भूषण" ही सारी भूषणे, अलंकार मिळत गेले आणि त्यानंतर त्यांना जेव्हा सर्वोच्च असा भारत रत्न पुरस्कार मिळाला त्यावेळी सारा महाराष्ट्र रोमांचित झाला.

...नंतर श्री. गिते...

असुधारित प्रत / प्रसिद्धीसाठी नाही

श्री. अरविंद सावंत...

सभापती महोदय, आपणाला गाणी ऐकण्यासाठी वेळ मिळत नसेल म्हणून आपण आपल्या गाडीतून प्रवास करीत असताना कदाचित गाणी ऐकत असाल. पंडित भीमसेन जोशी यांची गाणी गाडीतून प्रवास करताना ऐकण्यापेक्षा त्यांची गाणी हेडफोनने ऐकावी मग शरीराला जी कंपनी मिळतात त्याची जेव्हा अनुभूती घ्याल, तेव्हा ती अनुभूती इतकी वेगळी असेल की, स्वर्गसुख कशाला म्हणावे, शुद्ध मन कशाला म्हणावे, विशुद्ध मन कशाला म्हणावे या सा-या शब्दांचे अर्थ त्यांच्या त्या संगीतातून अनुभवावयाला मिळतात. ते सुख भीमसेन जोशी यांच्या संगीतातून ऐकताना मिळते. तेथे खरे कळते की, "तीर्थ विड्वल" म्हणजे काय आणि "देह विड्वल" म्हणजे काय ? " देह विड्वल देव पूजा विड्वल" म्हणजे काय ? पूजा कशाची बांधावयाची आणि कशी बांधावयाची ? हे त्या रसिक शब्दातून कळते. " राम रंगी रंगले मन " "राम रंगी रंगले मन, आत्मचित्त रंगी रंगले मन " हा रंग, तो श्रीरंग याची सुद्धा अनुभूती त्यांच्या गळयातून मिळाली. " राधाधर मधु मिलिंद जय जय " अशी गाणी त्यांनी गायली. त्यांची गाणी सतत ऐकण्याचा आम्हाला मोठा छंद जडला. शालधारी जेव्हा वेग घेते मग मजा येते. सुरुवातीला कोणाच्याही पचनी पडत नाही. ती समजतही नाही ही गोष्ट मान्य करण्यास हरकत नाही. या ठिकाणी मघाशी उल्लेख केला गेला की, " पिया बिन नाही आवत चैन " अशी ती तुमरी आहे. ती तुमरी ऐकण्यामध्ये वेगळीच मजा येते. तुमरीला देखील त्यांनी नजाकत दिली. कधी कधी ती तुमरी श्रीमती किशोरी आमोणकर यांच्या मुखातून ऐकावयास मिळत होती. आम्ही एका दौ-यात होतो, त्यावेळी ती तुमरी ऐकून एक वेगळाच आनंद आम्हाला मिळत होता. मी एवढेच सांगतो की, "भारतरत्न" हा देशातील सर्वोच्च पुरस्कार दिल्यानंतर तो पुरस्कार तेजाने लखलखून निघाला, तो पुरस्कार पंडित भीमसेन जोशी यांना दिल्यामुळे लखलखून निघाला. त्या गोष्टीचे औचित्य साधून या सद्नामध्ये पंडित भीमसेन जोशी यांचा अभिनंदनाचा प्रस्ताव मांडला. मी एकच सांगतो की, मघाशी सन्माननीय सदस्य प्रा.बी.टी.देशमुख यांनी एक चांगला उल्लेख केला की, क्लासिकल संगीत हे फक्त राज दरबारी होते. ते संगीत सर्व सामान्य माणसांपर्यंत कधी पोहोचले नव्हते. ते क्लासिकल संगीत फक्त एका क्लासचे होते. ते क्लासिकल संगीत विशिष्ट क्लासकडून मासकडे कोणी नेले असेल तर ते पंडित भीमसेन जोशी यांनी नेले हे त्यांचे सर्वात मोठेपण आहे.

2...

श्री.अरविंद सावंत..

अभंगवाणी, संतवाणी कानाकानात गुंजली ती देखील पंडित भीमसेन जोशी यांच्यामुळे हे कोणाला नाकारता येणार नाही. पंडित भीमसेन जोशी यांचे मनापासून अभिनंदन करतो. पंडित भीमसेन जोशी म्हणजे ऋषितुल्य व्यक्तिमत्व आहे. जात,पात,धर्म,पंथांच्या पलिकडे जाऊन दैवत्व प्राप्त झालेले ही माणसे आहेत. पंडित भीमसेन जोशी या आमच्या दैवताला उदंड आयुष्य लाभो,उत्तम आरोग्य लाभो, अशीही मी आई भवानीकडे प्रार्थना करतो आणि माझे मनोगत पूर्ण करतो. धन्यवाद.

असुधारित प्रत / प्रसिद्धीसाठी नाही

डॉ.नीलम गोन्हे (विधानसभा सदस्यांद्वारा निर्वाचित) : सभापती महोदय, स्वरभास्कर पंडित भीमसेन जोशी यांना "भारतरत्न" हा देशातील सर्वोच्च पुरस्कार मिळाला त्याबद्दल विधानपरिषद सभागृहाचे नेते माननीय उप मुख्यमंत्री श्री.छगन भुजबळ यांनी अभिनंदनाचा प्रस्ताव मांडला आहे व त्या प्रस्तावावर माननीय विरोधी पक्ष नेते तसेच आमच्या पक्षाचे गटप्रमुख श्री.दिवाकर रावते यांनी अतिशय चांगले विचार मांडले आहेत. त्यांच्या विचारांबरोबर काही मुद्दे या ठिकाणी मांडणे आवश्यक वाटते म्हणून त्याचा मी उल्लेख करणार आहे.

सभापती महोदय,राजकारणात नेहमी असे म्हटले जाते की, राजकारण हे "गेम ऑफ नंबरर्स" आहे. जेथे मोठी संख्या नसेल त्या ठिकाणी राजकारणातील लोकांचे किती लक्ष असते याबद्दल खूप शंका निर्माण होते. अनेक वेळेला साहित्य, कला, संगीत याकडे जेव्हा हजारांच्या, लाखोंच्या संख्येने लोक आकृष्ट झालेली असतात अशा समुहामध्ये राहून राजकारणाच्या गदारोळातही आमचे लक्ष त्यांच्याकडे असते याचे हे फार चांगले सुचिन्ह आहे असे मला म्हणावेसे वाटते. सरकारमान्य होणे सोपे असते पण लोकमान्य होणे फार कठीण असते असे मत स्वतः पंडित भीमसेन जोशी यांनी मांडले आहे. आतापर्यंत संगीत या विषयामध्ये श्रीमती सुब्बालक्ष्मी यांना "भारतरत्न" पुरस्कार मिळालेला आहे.

यानंतर श्री. भोगले...

डॉ.नीलम गो-हे.....

आणि वयाच्या 86 व्या वर्षी पंडित भीमसेन जोशी यांची या पुरस्काराकडे बघण्याची जी दृष्टी आहे, या किताबाकडे बघण्याची जी दृष्टी आहे त्याच्या पलिकडे ते स्वतः मानसिकदृष्ट्या जाऊन पोहोचले आहेत असे मला वाटते. कोणी थोर व्यक्तीला ज्यावेळेला ज्ञानपीठ पुरस्कार सरकारकडून जाहीर होतो, भारतरत्न पुरस्कार जाहीर होतो, बहुतेक वेळेला त्या व्यक्ती त्याच्या पलिकडे मनाने जाऊन पोहोचलेल्या असतात. "चंदन जेवी भरला, अश्वत्थ फुलला तैसा म्या देखिला निराकार ओ माये" अशी त्यांची मनाची अवस्था झालेली असते. म्हणून आपण जे काही शब्द उच्चारतो, सन्माननीय सदस्य श्री.अरविंद सावंत यांनी म्हटल्याप्रमाणे आपण आपली कृतज्ञता म्हणून ते सगळे व्यक्त करीत असतो असे मला सांगावेसे वाटते. संगीत आतापर्यंत दिवाणखान्यात, दरबारात असायचे. ते लोकदरबारात पाहोचविण्याचे ऐतिहासिक काम त्यांनी केले. म्हणून त्यांच्या संपूर्ण संगीतातील योगदानाला महाकाव्य, महागाथा आणि ऐतिहासिक असे विद्यापीठ म्हणावे लागेल असे त्यांचे कार्य या संगीताच्या क्षेत्रामध्ये आहे. अत्यंत परिश्रम व व्यासंग त्याचबरोबर एखादी नवीन गोष्ट ज्यावेळी व्यक्ती एखाद्या क्षेत्रात घडवित असते त्यावेळी वेगवेगळ्या प्रकारची टीका, प्रती टीका यामधून पुढे जात असताना त्या संगीताचे रत्नपारखी या सगळ्या काळामध्ये जे होते त्यांचा उल्लेख करणे योग्य होईल असे मला वाटते. म्हणून पूर्वीच्या काळात एच.एम.व्ही.ने आणि आकाशवाणीने त्यांचा अमूल्य ठेवा संपूर्ण भारतवासीयांपर्यंत पोहाचविला तसेच एक वेगळ्या प्रकारचे काम अलिकडच्या पिढीला होईल असे नक्षत्रांचे देणे या कार्यक्रामामधून झी मराठीने पुन्हा एकदा तो ठेवा जनतेसमोर मांडण्याच्या दृष्टीने चांगले काम केले. जेणेकरून ज्यांना पूर्वीच्या पध्दतीने सवाई गंधर्व महोत्सव असेल, त्यांच्यापर्यंत पोहोचू शकले नाही असा ऐतिहासिक वारसा त्यांच्यापर्यंत पोहोचणे शक्य झाले आहे. सन्माननीय सदस्य श्री.उल्हास पवार यांनी त्यांच्या वैयक्तिक अशा अनेक आठवणी सांगितल्या आहेत. पुणेकर असतील, महाराष्ट्रातील लोक असतील, संतवाणीच्या निमित्ताने घराघरात विडुलाची भक्ती पोहोचली ती देश, भाषा या पलिकडे जाऊन त्या भक्तीमधून लोकांचे सूर एकमेकांमध्ये जोडण्याचे काम पंडित भीमसेन जोशी यांनी केले आहे. नुकताच रहमान यांना जय हो बदल पुरस्कार मिळाला त्याचा उल्लेख अनेक जणांनी ऑस्ट्रेलियामध्ये मोझार्ट म्हणून अतिशय प्रसिध्द संगीतकार होऊन गेले त्यांच्याशी तुलना केली. परंतु भारतामधील संपूर्ण ऐतिहासिक परंपरेमध्ये संगीताच्या क्षेत्रामध्ये देशाच्या सगळ्या भिंती

..2..

डॉ.नीलम गो-हे.....

सोडून जगभर ज्यांनी आपल्या गायकीमधून लोकांची मने जोडली ते पंडित भीमसेन जोशी यांचा उल्लेख आपण करित आहोत. महाराष्ट्रातील हे सातवे भारतरत्न आणि दुसरे भीम आहेत. डॉ.भीमराव आंबेडकर आणि पंडित भीमसेन जोशी. आज त्यांची प्रकृती तेवढी चांगली नाही. परंतु लोकांचे प्रेम अतोनात अशा स्वरूपाचे त्यांच्याबरोबर आहे. त्याच्याच एक कृतज्ञतेचा भाग म्हणून विधानसभा आणि विधानपरिषदेमध्ये अभिनंदनाचा प्रस्ताव मांडला आहे त्याबद्दल मी निश्चितपणे समर्थन करते आणि संस्कृती, कला व साहित्य या विषयामध्ये शासनाने असेच सातत्याने संवेदनशील पाहण्याची परंपरा निर्माण करावी अशी अपेक्षा व्यक्त करते. जय हिंद जय महाराष्ट्र!

..3...

असुधारित प्रत / प्रसिद्धीसाठी नाही

श्री.हेमंत टकले (विधानसभेने निवडलेले) : सभापती महोदय, सभागृहाचे नेते आदरणीय उपमुख्यमंत्री श्री.छगन भुजबळ साहेबांनी स्वरभास्कर पंडित भीमसेन जोशी यांच्या भारतरत्न या सन्मानाबद्दल जो अभिनंदनाचा प्रस्ताव आपल्या सगळ्यांच्या वतीने सभागृहात मांडला आहे त्या प्रस्तावाचे समर्थन करण्यासाठी मी याठिकाणी उभा आहे.

सभापती महोदय, एक असामान्य आणि अलौकिक स्वर साम्राज्याची निर्मिती अव्याहतपणे गेली पाच दशकाहूनही अधिक काळ करणारे पंडित भीमसेन जोशी हे एक महान तपस्वी आहेत. साधना ही अतिशय खडतर असते, कष्टदायी असते. या सगळ्या चढ उतारावरून जाताना, संघर्षालाही सामोरे जाताना आपले इप्सित आहे ते साध्य करण्यासाठी या तपस्वीने केलेली पूजा ही गेल्या 50 वर्षांच्या महाराष्ट्राच्या नव्हे तर देशाच्या सांस्कृतिक इतिहासातील एक सुवर्ण पान म्हणून नोंदविली जाईल. या संगीताबद्दल प्रत्येकाला काय वाटते या भावना वेगवेगळ्या असू शकतात. असे म्हणतात की, भारताचे माजी राष्ट्रपती ए.पी.जे.अब्दुल कलाम हे कूट अशा वैज्ञानिक समस्या सोडविताना जेव्हा ते त्यांच्या खोलीत एकटे बसलेले असायचे.....

(नंतर श्री.खर्चे.....

असुधारित प्रत / प्रसिद्ध झालेले

श्री. हेमंत टकले

तेव्हा त्यांना साथ ही पंडित भीमसेन जोशी यांच्या स्वरांचीच असायची. जर भारताच्या माजी राष्ट्रपतींना हे संगीत साथ देते तर वारीला जाणाऱ्या वारकऱ्यांना सुध्दा बळ देण्याचे काम हेच सूर करतात. हा दुवा जोडणे सहजी शक्य नसते पण अशी किमया करणारा हा एक महान जादूगार आहे. कोणाला या संगीताबद्दल काय वाटेल हे सांगता येत नाही. मला आठवते मुंबईत एकदा एक मोठा प्रयोग झाला होता. पंडितजी सभागृहात व्यासपीठावर गायन सादर करतात आणि त्याच वेळेस एक महान चित्रकार, त्याला जी कल्पना त्या गाण्यातून सुचते त्यातून एक भव्य पेंटिंग सादर करतो. चित्रकाराला पंडितजींचे गाणे कसे वाटेल, साहित्यिक माणसाला कसे वाटेल, संगीतातल्या ज्ञानी माणसाला कसे वाटेल, सामान्य रसिकाला कसे वाटेल, या सर्व सगळ्या एकाच परमेश्वरी रुपाच्या अनेक संकल्पना लोकांच्या नजरेसमोर येतात. मला वाटते त्याचे महत्वाचे कारण असे आहे की, हे जे संगीताचे वातावरण पंडितजी निर्माण करू शकतात, त्याच्यामधून पंचमहाभुतांशी कुठेतरी मानवाचे नाते जोडल्याचा प्रयत्न त्यातून सर्वांना जाणवत असतो. आणि कदाचित नकळत त्या अनामिक जगन्नियंत्याशी आपले नाते कुठे आहे असे माणसाला वाटण्याची भावना आणि खरोखर काहीतरी चांगले, काहीतरी सुंदर करून देण्याची जाणीव याच सुरातून होते. म्हणून त्यांच्या या सुरांपुढे नतमस्तक होत असताना आपल्याला आपल्या स्वत्वाची जाणीव सातत्याने कुठेतरी होत असते व हेच माझ्या दृष्टीने, त्यांच्या संगीताचा एक विश्वास म्हणून मला उल्लेख करावासा वाटतो. या सभागृहात नव्हे तर या देशात संगीत प्रेमींमध्ये, ज्यावेळी आपण हे सर्व बोलतो तेव्हा एकच भावना होते की, पंडितजींचे गायन म्हणजे येथे "अवघा रंगचि एक झाला" हीच भावना सगळीकडे भरून राहते. मला वाटते त्यांनी जी साधना केली त्या साधनेत जसे मघाशी सन्माननीय सदस्य श्री उल्हासदादा यांनी सांगितले तसे काही प्रसंग मलाही जवळून बघता आले. पंडितजी माझ्या घरी आले होते. म्हणजे पूर्वीच्या दृष्टांताप्रमाणे "परमेश्वर घरी यावा" हा जो आनंद असतो तो मला माझ्या लहान वयापासूनच अनुभवायला मिळाला होता. मला रात्री दोन वाजताची माझ्या आठवणीतील एक घटना आठवते. योगायोगाने कुमार गंधर्व आणि पंडित भीमसेन जोशी हे दोघेही एकत्र आमच्याकडे मुक्कामाला होते. त्यावेळी महाराष्ट्राचे आदरस्थान असलेले कविश्रेष्ठ कुसुमाग्रज हे देखील त्यांच्या समोर बसलेले होते. आणि नुकतेच कुमार गंधर्व त्यांच्या

श्री. हेमंत टकले.....

इंदौरच्या वास्तव्याहून परत आले होते व कबीराचे दोहे त्यांनी एका वेगळ्या पध्दतीने बांधलेले होते. त्यावेळी पंडितजी रसिक म्हणून समोर बसलेले होते. कुमार गंधर्व दोहे ऐकवित आहेत आणि स्वतः कुसुमाग्रज त्या दोघांचे कौतुक करताहेत अशा आठवणीतील प्रसंग सांगावा अशा अनेक गोष्टी आहेत. हा जितका मोठा प्रसंग आहे तसाच दुसरा प्रसंग असा आहे की, आम्ही लहान असताना अशाच एका मैफिलीला नाशिकला पंडितजी आमच्याकडे आले होते. पंडितजी आल्यानंतर घरातील संपूर्ण वातावरणच बदलून जात होते. मी घरातून घाईघाईने निघालो असता मला त्यांनी विचारले की, थांब, कुठे चाललास ? मी म्हणालो की मी जरा भाजी बाजारात जाऊन येतो, घरात काय हवं ते आणतो. ते मला म्हणाले की तू काय आणणार ? मी देखील तुझ्याबरोबर भाजी बाजारात येतो. अशा प्रकारे स्वतः एखादा रसिक घरी आल्यानंतर त्या घराशी एकरूप होऊन, त्या घरातील वातावरणाशी समरस होऊन त्या वयात मला संगीताची जाण आहे की नाही हाही विचार न करता केवळ नाते जोडण्याची मैत्रीचा, आपुलकीचा, जिव्हाळ्याचा, मैत्रीचा जो विश्वास आहे हे त्या संगीतातून निर्माण होत होते. ती जाण कळल्यानंतर आज सुध्दा कृतकृत्य झाल्यासारखे वाटते. म्हणून मला वाटते की, भारतरत्न पुरस्कार पंडितजींना मिळाला हा सर्वसामान्य माणसाला वाटत असलेला आनंद या सभागृहाच्या माध्यमातून व्यक्त होत आहे. मी फक्त शेवटी असा एक प्रसंग सांगू इच्छितो की, तात्यासाहेब कुसुमाग्रजांनी एका अभंग रचना केलेली होती आणि त्या अभंग रचनेत जणू काही "माझी सर्व सिध्दता शेवटच्या काळाकडची" अशा अर्थाची ती अभंग रचना होती.....

यानंतर श्री. जुन्नरे

श्री. हेमंत टकले...

परमेश्वराच्या भेटीसाठी भक्त निघालेला आहे अशा स्वरूपाची ती अभंग रचना होती. त्यांनी म्हटले होते की, तुझ्या भेटीला की, सिध्दता हो सांग मृत्यूकीचे पांग तोडीयले मी. अशी सिध्दता झाल्यानंतर तो भक्त काही गोष्टी बरोबर घेऊन जायचे म्हणतो. यासंदर्भात कुसुमाग्रजांनी म्हटले होते की, "बिसमिल्लांच्या सनईचे काही स्वर बरोबरी राहू द्यावे." सभापती महोदय, मला वाटते आपल्या प्रत्येक रसीकाच्या मनामध्ये शेवटपर्यंत ही भावना राहिल की, कोठेही पोहचलो तरी पंडितजींचे सूर आमची संगत शेवटपर्यंत करीत राहोत. संगीताची महान उपासना करणा-या उपासकाला मी मनापासून नमःस्कार करतो आणि सभागृहाने स्वरभास्कर पंडित भीमसेन जोशी यांना मिळालेल्या "भारतरत्न" पुरस्काराच्या संदर्भात जो ठराव आणला व त्यामध्ये सहभागी झालेल्या या सभागृहाच्या सर्व सदस्यांसह मी सुध्दा आनंदात सहभागी होतो.

(यानंतर श्रीमती फौजिया खान यांचे भाषण श्री. शर्मा यांच्याकडे...)

श्रीमती फौजिया खान (नाम-नियुक्त) : सभापति महोदय, इस सभागृह के नेता माननीय श्री. भुजबल जी ने पंडित भीमसेन जोशी को "भारत रत्न" पुरस्कार मिलने पर अभिनंदन का जो ठराव पेश किया है, उस ठराव का मैं समर्थन करती हूँ.

सभापति महोदय, भारत का सर्वोच्चतम सम्मान "भारत रत्न" पुरस्कार है. जीवन भर अपने कार्य के प्रति समर्पित होकर की गई सेवा से उस कार्य की ऊँचाई को बढ़ाकर एक आदर्श निर्माण करने वाले महापुरुष को यह सम्मान दिया जाता है. सभापति महोदय, स्वर एक संस्कार है और यह संस्कार केवल ताल और शब्दों का ही नहीं है, बल्कि विनम्रता से किए गए कष्टों का भी है. भारत में अब तक "भीम" नाम के 2 व्यक्तियों को यह पुरस्कार मिल चुका है. एक का नाम पंडित भीमसेन जोशी है और दूसरे का नाम भीमराव अंबेडकर है. इन दोनों महापुरुषों के कार्य विभिन्न हैं, लेकिन इन दोनों ने ही भारतवर्ष का नाम दुनिया के हर कोने में पहुँचाने का काम किया है. पंडित जी का एक गीत है :

"पंछी नदिया पवन के झोंके,
कोई सरहद ना इन्हें रोके."

सभापति महोदय, इस गीत की तरह इसके गायक को भी दुनिया का हर कोना आज जानता है. पंडित जी ने हर हिन्दुस्तानी को एक एक धागे में बांधने का काम किया है. उनका एक और प्रसिद्ध गीत है :

"मिले सुर मेरा तुम्हारा,
तो सुर बने हमारा."

सभापति महोदय, इस गीत ने और उनकी आवाज ने हम सब को एक रेशम के धागे में बांध दिया है. इसी तरह से ईश्वर के प्रति उनकी भक्ति उनके शब्दों और आवाज में प्रकट होती है. भारत की बहुत सी भाषाओं में उनकी गायकी हमने सुनी है. मराठी भाषा में उनका एक भक्ति गीत इस प्रकार है :

"जेथे जातो तेथे तू माझा सांगाती,
चालविसी हाती धरोनिया."

सभापति महोदय, यह ईश्वर भक्ति का प्रतीक आत्मीयता से उभरकर आता है. धारवाड जिले में 14 फरबरी 1922 को जन्म लेने वाले पंडित भीमसेन जोशी को बचपन में माँ ने भोजन

. . . . Y-3

श्रीमती फौजिया खान

के समय घी नहीं दिया, इस छोटे से कारण का निमित्त लेकर उन्होंने घर छोड़ दिया और मुंबई से जालंधर तक ट्रेन में बिना टिकट सफर किया. जिन्होंने ट्रेन में भीख मांगकर अपने पेट की आग बुझाई, उन्होंने लोगों को गाने सुनाकर आज इस मुकाम तक पहुँचने का काम किया है.

सभापति महोदय, ध्रुपद गायकी सिखाने वाले पंडित मंगतराम को उन्होंने अपना गुरु बनाया और आगे ही बढ़ते गये. उन्होंने "किराणा" और "ग्वालियर" घराने के वारसदार श्री. सवाई गंधर्व को अपना दूसरा गुरु बनाया और अपने गुरु की स्मृति में 1953 से सवाई गंधर्व संगीत महोत्सव पुणे में शुरू किया, जो आज भी शुरू है. पद्मश्री, पद्मभूषण, पद्मविभूषण और अब "भारत रत्न" पाने वाले इस हिन्दुस्तानी गायक का मैं सभागृह की तरफ से अभिनंदन करती हूँ.

सभापति महोदय, संगीत में साधना, सुर, ताल का जब तक संगम नहीं होता है, तब तक संगीत में सुंदरता नहीं आती है और अगर संतुलन बिगड़ा तो संगीत बेसुरा हो जाता है. इसी तत्व के आधार पर हमारे जीवन में भी ऐसा ही होता है. जिनके जीवन में संतुलन होता है, उनका जीवन सुंदर हो जाता है और संतुलन बिगड़ने पर जीवन बेसुरा हो जाता है. आज हमारे देश में, हमारे समाज में इसी संतुलन की आवश्यकता है, ऐसा मुझे लगता है और शायद इसीलिए संगीत के इस महापुरुष को संगीत के क्षेत्र में भारत रत्न का पुरस्कार दिया गया है. मैं ऐसा समझती हूँ कि यह हमारे देश के लिए एक इशारा है. इस सभागृह का मैं अभिनंदन करती हूँ कि इस महापुरुष के लिए यहां पर अभिनंदन का ठराव लाया गया है. धन्यवाद.

.....

. . . भाषण पूर्ण. नंतर भारवी.

सभापती : भारत सरकारने स्वरभास्कर पंडित भीमसेन जोशी यांना "भारतरत्न" हा सर्वोच्च किताब देऊन गौरविल्याबद्दल आज विधान परिषदेमध्ये सदनाने नेते माननीय उप मुख्यमंत्री श्री.छगन भुजबळ यांनी अभिनंदनाचा प्रस्ताव मांडला आहे. या प्रस्तावाचा पुरस्कार सन्माननीय विरोधी पक्ष नेते श्री.फुंडकर साहेब यांच्यासह दोन्ही बाजूच्या सन्माननीय सदस्यांनी केला आहे.

स्वरभास्कर पंडित भीमसेन जोशी यांनी आतापर्यंत संगीत क्षेत्रामध्ये जे अलौकिक काम केले आहे, त्याचा गौरवपूर्ण उल्लेख अनेक सन्माननीय सदस्यांनी आपल्या भाषणामध्ये केला आहे. मला एका गोष्टीचा अभिमान वाटतो. संगीत क्षेत्रामध्ये एखादा तपस्वी व्हावा या पद्धतीने पंडितजींनी जवळ जवळ 50 ते 55 वर्षे संगीताची सेवा केलेली आहे. सवाई गंधर्वांचे ते परम शिष्य आहेत. त्यांच्या सान्निध्यात राहिल्यामुळे पंडित भीमसेन जोशी यांनी संगीत क्षेत्रामध्ये पाच-सहा दशके सेवा केलेली आहे. त्याचा येथे अभिमानाने उल्लेख करणे जरूरीचे आहे. पंडितजींनी महाराष्ट्रात, देशात, आंतरराष्ट्रीय स्तरावर जनतेला सातत्याने अभिमान वाटावा असे काम केले आहे. शास्त्रीय संगीत, अभंग, भक्तिगीत, शास्त्रीय संगीतातील विविध राग,चिजा, बंदिशी पहाडी आवाजात गाऊन त्यांनी संगीताची सेवा केलेली आहे. त्यांच्या अभिजित ख्याल गायकीने भारताच्या सांस्कृतिक सीमेला जणू सोनेरी किनार लाभली आहे. अशा या स्वरसम्राट पंडित भीमसेन जोशी यांनी विशेषतः संतवाणीच्या माध्यमातून अभंगाच्या क्षेत्रामध्ये खऱ्या अर्थाने महाराष्ट्रामध्ये क्रांती केली, असे म्हटले तर ते वावगे होणार नाही. भारत सरकारने पंडित भीमसेन जोशी यांना "भारतरत्न" हा किताब देऊन गौरव केला आहे. त्याकरिता आपण सर्वांनी एकमताने अभिनंदनाचा प्रस्ताव आणला आहे.

यानंतर श्री.गायकवाड...

सभापती ...

त्या प्रस्तावाला माझासुध्दा पाठिंबा आहे. त्यांचे अभिनंदन करणारा जो प्रस्ताव आपण सर्वांनी केला आहे तो प्रस्ताव स्वरभास्कर पंडित भीमसेन जोशी यांच्याकडे या सभागृहाच्या माध्यमातून , आपल्या सर्वांच्या माध्यमातून पाठवून देऊ या. स्वरभास्कर पंडित भीमसेन जोशी यांना उदंड आयुष्य लाभो अशी मी परमेश्वराकडे प्रार्थना करतो. देशामध्ये आणि महाराष्ट्रामध्ये सर्व सामान्य समाजाला प्रेरक ठरणारे काम ज्यांनी केले आहे त्यांना या पुढच्या काळात सुध्दा त्याच पध्दतीचे काम करण्याची शक्ती परमेश्वराने द्यावी अशी मी परमेश्वराकडे प्रार्थना करतो. या ठिकाणी मांडण्यात आलेला प्रस्ताव स्वरभास्कर पंडित भीमसेन जोशी यांच्याकडे देण्यासाठी दोन्ही बाजूचे सन्माननीय सदस्य स्वतः त्यांच्याकडे जातील. पाच सन्माननीय सदस्यांकडे मी हे काम देईन. अशा प्रकारे पंडित भीमसेन जोशी यांच्या अभिनंदनाचा प्रस्ताव त्यांच्याकडे पाठविण्यात येईल.

प्रस्ताव सर्वानुमते संमत झाला

मी आता सभागृहाची बैठक स्थगित करतो. सभागृहाची बैठक 2.00 वाजता पुन्हा भरेल.

(सभागृहाची बैठक 1 वाजून 11 मिनिटांनी, 2.00 वाजेपर्यंत स्थगित झाली)

17-03-2009

(असुधारित प्रत / प्रसिद्धीसाठी नाही)

BB 1/ JJ

KBS/MAP/SBT.

श्री. गायकवाड नंतर ---

14:00

(सभागृह स्थगितीनंतर ...)

सभापतीस्थानी - माननीय सभापती

पृ.शी./मु.शी. : सन 2009-10 चा अंतरिम अर्थसंकल्प सादर करणे.

डॉ. सुनील देशमुख (वित्त राज्यमंत्री) : सभापती महोदय, मी सन 2009-10 चा अंतरिम अर्थसंकल्प सभागृहाला सादर करित आहे.

(प्रेस : कृपया सोबतचे अर्थसंकल्पाचे भाषण येथे छपावे.)

(यानंतर श्री. जुन्नरे.... केके 1 ..

17-03-2009

(असुधारित प्रत / प्रसिद्धीसाठी नाही)

CC

DGS/ SBT/ MAP/

14:05

असुधारित प्रत / प्रसिद्धीसाठी नाही

17-03-2009

(असुधारित प्रत / प्रसिद्धीसाठी नाही)

DD-1

APR/ SBT/ MAP/

पूर्वी श्री. सरफरे

14:10

(माननीय वित्त राज्यमंत्र्यांनी अर्थसंकल्पिय भाषणाचे वाचन केले.)

यानंतर कु. थोरात....

असुधारित प्रत / प्रसिद्धीसाठी नाही

17-03-2009

(असुधारित प्रत / प्रसिद्धीसाठी नाही)

EE-1

SMT/ MAP/ SBT/

14:15

(माननीय वित्त मंत्र्यांनी अंतरिम अर्थसंकल्पाचे वाचन केले)

असुधारित प्रत / प्रसिद्धीसाठी नाही

17-03-2009

(असुधारित प्रत / प्रसिद्धीसाठी नाही)

FF-1

RDB/ MAP/ SBT

पूर्वी कु. थोरात

14:20

(माननीय वित्त राज्यमंत्र्यांनी अंतरिम अर्थसंकल्पीय भाषणाचे वाचन केले.)

यानंतर श्री. शिगम....

असुधारित प्रत / प्रसिद्धीसाठी नाही

17-03-2009

(असुधारित प्रत / प्रसिद्धीसाठी नाही)

GG-1

MSS/ SBT/ MAP/

(पूर्वी श्री.बरवड)

14:25

(डॉ. सुनील देशमुख....)

असुधारित प्रत / प्रसिद्धीसाठी नाही

17-03-2009

(असुधारित प्रत / प्रसिद्धीसाठी नाही)

HH-1

ABG/ SBT/ MAP/

प्रथम श्री. शिगम

14:30

(माननीय वित्त राज्यमंत्र्यांनी अर्थसंकल्पीय भाषणाचे वाचन केले.)

यानंतर श्री. भोगले....

असुधारित प्रत / प्रसिद्धीसाठी नाही

17-03-2009

(असुधारित प्रत / प्रसिद्धीसाठी नाही)

II.1

SGB/ MAP/ SBT/

14:35

(माननीय वित्त राज्यमंत्र्यांनी अर्थसंकल्पीय भाषणाचे वाचन केले.....)

(नंतर श्री.खर्चे.....)

असुधारित प्रत / प्रसिद्धीसाठी नाही

17-03-2009

(असुधारित प्रत / प्रसिद्धीसाठी नाही)

JJ

PFK/ MAP/ SBT/

14:40

असुधारित प्रत / प्रसिद्धीसाठी नाही

असुधारित प्रत / प्रसिद्धिपाठी नाही

सभापती : सन 2009-2010 चा अंतरिम अर्थसंकल्प सभागृहास सादर करण्यात आला.

अर्थसंकल्पीय प्रकाशने सूटकेससह सन्माननीय सदस्यांना देण्याची व्यवस्था वित्त विभागातर्फे तळमजल्यावरील वितरण केंद्रावर करण्यात आली आहे. सन्माननीय सदस्यांनी वितरण केंद्रावरून सादर प्रकाशने घ्यावीत.

सभापुढील कामे संपलेले आहे. सभापुढाची बैठक आता स्थगित होऊन उद्या बुधवार, दिनांक 18 मार्च, 2009 रोजी सकाळी 11.00 वाजता पुनः भरेल.

(सभापुढाची बैठक 2 वाजून 47 मिनिटांनी बुधवार, दिनांक 18 मार्च, 2009 च्या सकाळी 11.00 वाजेपर्यंत स्थगित झाली)

असुधारित प्रत / प्रसिद्धीसाठी नाही